

ELÄKETURVAKESKUKSEN
TUTKIMUKSIA

Ketkä valitsevat OVEN?

**Tutkimus osittaiselle varhennetulle
vanhuuseläkkeelle siirtymisen taustatekijöistä**

SANNA TENHUNEN
SATU NIVALAINEN
NOORA JÄRNEFELT
JANNE SALONEN

Ketkä valitsevat OVEN?

**Tutkimus osittaiselle varhennetulle
vanhuuseläkkeelle siirtymisen taustatekijöistä**

SANNA TENHUNEN
SATU NIVALAINEN
NOORA JÄRNEFELT
JANNE SALONEN

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 029 411 20 • Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Telefon 029 411 20 • Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus Finland

Phone +358 29 411 20 • Fax +358 9 148 1172

ISBN 978-951-691-300-4 (PDF)

ISSN 1798-7482 (verkkoversio)

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneita. Tutkimuksessa selvitetään, onko osittaisen vanhuuseläkkeen ottaminen joissakin ryhmissä erityisen yleistä tai erityisen harvinaista. Aineistona käytetään kokonaisaineistoa osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneistä ja niistä, jotka olisivat voineet siirtyä osittaiselle eläkkeelle, mutta eivät siirtyneet. Aineisto on koottu ajalta 1.2.2017–30.6.2018. Osittaiselle eläkkeelle siirtymistä katsotaan siis noin puolentoista vuoden ajalta. Tarkastelut tehdään noin puolen vuoden jaksoissa. Tarkastelujaksot ovat 1.2.2017–30.6.2017, 1.7.2017–31.12.2017 ja 1.1.2018–30.6.2018.

Osittainen vanhuuseläke aloitetaan yleisimmin varhennettuna. Tämän vuoksi tutkimuksessa keskitytään pääosin osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottaneisiin. Tulosten mukaan eläkkeen varhennettuna ottaneista noin 70 prosenttia aloittaa sen 61-vuotiaana. Suurin osa osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen aloittaneista on palkansaajia. Heidän osuutensa oli tarkastelujaksolla 50–60 prosenttia. Yrittäjien osuus oli 13–16 prosenttia. Työttömiä oli noin 15 prosenttia osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen aloittaneista.

Vuonna 2017 eläkkeen piiriin tuli monta ikäluokkaa, vuonna 2018 vain yksi uusi ikäluokka

Helmikuussa 2017 osittaisen vanhuuseläkkeen piiriin tuli kerralla monta ikäluokkaa, kun eläke avautui kaikille 61 vuotta täyttäneille. Useiden ikäluokkien samanaikainen mahdollisuus osittaiseen eläkkeeseen heijastuu vuoden 2017 alkupuoliskolla ja osin myös loppupuoliskolla osittaiseen vanhuuseläkkeeseen liittyviin tuloksiin. Tästä syystä vuoden 2017 aikana osittaisen vanhuuseläkkeen ottamiseen liittyviä piirteitä ei voida pitää "tyypillisenä" osittaiseen vanhuuseläkkeeseen liittyvinä piirteinä. Vuonna 2018 vain yksi ikäluokka saavuttaa eläkeiän alarajan, joten vasta vuoden 2018 alkupuoliskon voidaan katsoa näyttävän, millaiseksi osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneiden joukko tosiasiasa alkaa muodostua.

Valtaosa osittaiselle eläkkeelle jääneistä aloittaa sen varhennettuna

Osittaiselle vanhuuseläkkeelle on siirtynyt lähes 17 800 henkilöä 30.6.2018 mennessä. Siirtyneiden lukumäärä on laskenut hieman vuoden 2017 alkupuo-

liskon vauhdista. Vuoden 2018 alkupuolella osittaisen vanhuuseläkkeen aloitti noin 5 500 henkilöä. Liki 90 prosenttia on ottanut osittaisena eläkkeenä maksuun 50 prosenttia karttuneesta eläkkeestä.

Valtaosa osittaiselle eläkkeelle jääneistä aloittaa sen varhennettuna. Varhennettuna alkaneiden osittaisten vanhuuseläkkeiden osuus on kasvanut vuoden 2017 jälkeen. Vuoden 2018 alkupuolella alkaneista osittaisista vanhuuseläkkeistä yhdeksän kymmenestä on alkanut varhennettuna.

Myös varhennuksen pituus on kasvanut tarkasteluajanjaksolla, keskimääräinen varhennusaika alkuvuonna 2017 oli 20 kuukautta, kun se vuoden 2018 alkupuoliskolla oli 24,5 kuukautta. Osaltaan keskimääräisen varhennuksen pitenemiseen on vaikuttanut se, että täyden vanhuuseläkkeen alaikärajan noustessa pisin mahdollinen varhennusaikakin on pidentynyt.

Vajaa kahdeksan prosenttia osittaiseen vanhuuseläkkeeseen oikeutetuista on ottanut eläkkeen

Eläkealkavuus, eli osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneiden osuus niistä, jotka olisivat voineet sen aloittaa, oli 7,8 prosenttia koko puolentoista vuoden tarkasteluajana. Tarkastelujaksojen alkavuudet osoittavat, että alkavuus on hieman laskenut vuoden 2017 alkupuolen jälkeen. Miesten alkavuus on naisia korkeampi (9,3 % / 6,3 %).

Varhennettuna aloitettujen osittaisten eläkkeiden alkavuus on kaikkien osittaisten vanhuuseläkkeiden alkavuutta korkeampi. Tämä johtuu siitä, että valtaosa osittaisen eläkkeen aloittaneista on ottanut sen varhennettuna ja niiden joukko, jotka olisivat voineet aloittaa eläkkeen varhennettuna, on pienempi verrattuna kaikkiin osittaiseen eläkkeeseen oikeutettuihin. Koko puolentoista vuoden tarkasteluajana varhennettujen vanhuuseläkkeiden alkavuus oli 8,6 prosenttia siitä joukosta, jolle olisi ollut mahdollista aloittaa osittainen vanhuuseläke varhennettuna jossain vaiheessa tarkasteluajaa. Miehillä varhennettun osittaisen eläkkeen alkavuus oli 10,4 prosenttia ja naisilla 6,8 prosenttia.

Eläkealkavuudet vaihtelevat sosiodemografisten tekijöiden suhteen. Yksittäisiä taustatekijöitä tarkasteltaessa työssä käyvillä, yksityisen sektorin työntekijöillä ja erityisesti yrittäjillä on keskimääräistä korkeammat alkavuudet. Keskimääräistä matalammalle tasolle alkavuudet puolestaan jäivät muun muassa ylemmän korkea-asteen koulutuksen suorittaneilla, julkisen sektorin palkansaa-jilla ja ylemmillä toimihenkilöillä.

Osittaisen eläkkeen aloittaneiden työmarkkina-asema pysyy ennallaan

Osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneiden työmarkkina-asema ei käytännössä vaihdu eläkkeen oton jälkeen. Niistä, jotka olivat työssä ennen osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtymistä, lähes yhdeksän kymmenestä oli työssä myös puoli vuotta eläkkeen oton jälkeen. Myös työttömyyden jatkuvuus oli samaa luokkaa; työttömänä ennen osittaisen eläkkeen ottoa olleista liki 90 prosenttia oli työttömänä myös puoli vuotta eläkkeen oton jälkeen.

Yleisimmin osittaista vanhuuseläkettä ottaa 61-vuotias mies, joka työskentelee yrittäjänä tai on työtön

Mallinnustulosten perusteella voidaan tarkastella, missä ryhmissä todennäköisyys, tai riski, siirtyä osittaiselle vanhuuseläkkeelle on muita ryhmiä korkeampi tai matalampi, kun muiden tekijöiden vaikutus on vakioitu.

Mallinnustulosten mukaan yleisimmin osittaista varhennettua vanhuuseläkettä ottaa kaupungissa tai taajaan asutussa kunnassa asuva 61-vuotias mies, joka työskentelee yrittäjänä tai on työtön. Näissä ryhmissä todennäköisyys siirtyä osittaiselle varhennetulle vanhuuseläkkeelle on muita korkeampi. Jos eläkkeen ottaja on palkansaaja, hän työskentelee harvemmin julkisella kuin yksityisellä sektorilla ja on yleisimmin alempi toimihenkilö. Lisäksi osittaisen eläkkeen ottaja on suorittanut alemman korkea-asteen tutkinnon useammin kuin ylemmän korkea-asteen tutkinnon. Myös työuran pituus vaikuttaa osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottamiseen. Eläkkeen ottajilla on takanaan muita pidempi työura.

Miehet ovat naisia selväpiirteisempi ryhmä

Mallinnustuloksia tarkasteltiin myös miehillä ja naisilla erikseen. Molemmilla sukupuolilla ikä, työskentelysektori, yrittäjyys sekä työuran pituus vaikuttavat samansuuntaisesti osittaisen eläkkeen ottamisen taustalla.

Miehet erottuvat kuitenkin naisia selkeäpiirteisempänä ryhmänä koulutuksen, sosioekonomisen aseman, työmarkkinatilanteen ja asuinalueen mukaan. Miehillä alemman korkea-asteen koulutus lisää osittaisen varhennetun eläkkeen ottamista. Alemmat toimihenkilömiehet ottavat varhennetun eläkkeen ylempiä toimihenkilöitä useammin. Työttömänä olevat miehet jäävät osittaiselle eläkkeelle muita enemmän. Myös alueen korkeampi työttömyysaste lisää miesten osittaisen varhennetun eläkkeen ottoa. Lisäksi maaseudulla asuvat miehet ottavat

eläkkeen muilla alueilla asuvia harvemmin. Naisilla osittaisen varhennetun eläkkeen ottaminen on yhtä yleistä kaikilla koulutustasoilla ja kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä. Naisilla myöskään koettu työttömyys tai asuinalue eivät vaikuta osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottoon.

Osittainen eläke tarjoaa aikaisempaa tasaisemmin joustoa eri väestöryhmille

Osittainen varhennettu vanhuuseläke tarjoaa työuran loppupäässä jouston mahdollisuuksia sitä edeltänyttä osa-aikaeläkettä tasaisemmin eri väestöryhmille, myös niille, joille osa-aikaeläke ei ollut mahdollinen. Siinä missä aikaisemman osa-aikaeläkkeen käyttäjät olivat lähtöisin kokoaikatyöstä, harvemmin yrittäjiä ja keskimääräistä parempituloisia, osittainen varhennettu eläke on suosittu yrittäjien ja työttömien joukossa. Osittaisen eläkkeen otto ei juurikaan vaihtele koulutuksen tai sosioekonomisen aseman mukaan, eli osittaisen eläkkeen varhentaneena ottaneet eivät erotu erityisen korkeasti koulutettuna ryhmänä, eivätkä ole muita korkeammassa asemassa työelämässä. Osittainen varhennettu vanhuuseläke ei siis ole "eliitin" eläke, vaan näyttäisi ennemminkin olevan "kaiken kansan" eläke.

SUMMARY

This study examines those people who have chosen to take payment of a partial old-age pension. The aim is to find out whether this is particularly common or particularly rare in certain population groups. The data used comprises all individuals who have taken a partial old-age pension and those who have chosen not to do so even though they would have been eligible. Data collection spanned one and a half years from 1 Feb 2017 to 30 June 2018, divided into three periods as follows: 1 Feb 2017 – 30 June 2017, 1 July 2017 – 31 Dec 2017, and 1 Jan 2018 – 30 June 2018.

Most people who choose a partial old-age pension take the pension early. For this reason the focus here is to investigate those people who have taken a partial old-age pension early. The results show that the most common age of taking a partial early old-age pension is 61 years: around 70 per cent of those who choose to take payment of the pension start at age 61. The majority of new partial early old-age pension recipients are wage-earning employees. During the period under investigation their share was 50–60 per cent, compared to 13–16 per cent for self-employed persons and around 15 per cent for the unemployed.

In 2017 several age groups gained eligibility to the pension benefit, in 2018 just one new age group

In February 2017 eligibility to receive a partial old-age pension was opened to all persons aged 61 or over, meaning that several age groups gained coverage at the same time. This is reflected in the results for the first half of 2017 and to some extent for the latter half of the year. For this reason the results on the receipt of a partial old-age pension in 2017 cannot be considered to describe the "typical" situation. In 2018 just one age group reached pensionable age, so the true characteristics of the group of people who choose to take early payment of a partial old-age pension will only begin to be seen from the results for the first half of 2018.

Most people who choose a partial old-age pension take the pension early

By 30 June 2018 almost 17,800 persons had chosen to take a partial old-age pension. The numbers of new partial old-age pensions have decreased somewhat

after the first half of 2017. In the first half of 2018 some 5,500 persons took a partial old-age pension. Almost 90 per cent have chosen to take out 50 per cent of their accrued monthly pension.

Most people who choose a partial old-age pension take the pension early. The proportion of partial old-age pensions that are taken early has increased since 2017. Nine out of ten partial old-age pensions starting in the first half of 2018 were taken early.

The time gap between the commencement of an early partial old-age pension and full retirement age has also grown longer during the period under investigation. In the first half of 2017 partial old-age pensions were taken on average 20 months early, in the first half of 2018 the average was 24.5 months early. One contributing factor to this trend is the higher age of eligibility for a full old-age pension, which has thus increased the time span during which it is possible to take the partial pension early.

Almost eight per cent of eligible persons have taken a partial old-age pension

The number of persons taking a partial old-age pension as a proportion of all those eligible was 7.8 per cent throughout the period under investigation. The rates for the three different periods indicate a slight downward trend since the first half 2017. The rate for men (9.3%) is higher than for women (6.3%).

The rate of new partial old-age pensions taken early is higher than the rate of all new partial old-age pensions. This is because most people deciding to take a partial pension have chosen to take payment early and because the group of people eligible to take their pension early is smaller than the total group eligible to receive a partial pension. During the whole period under study the proportion who took an old-age pension early was 8.6 per cent of those eligible to do so at some point during this period. For men the number of persons taking early payment of a partial old-age pension as a proportion of all those eligible was 10.4 per cent and for women 6.8 per cent.

The rates of new partial old-age pensions vary according to sociodemographic factors. An examination of individual background factors shows that the rates are higher for employed persons, private sector employees and especially self-employed persons. Lower than average rates are observed, among others, for persons with a higher-degree level tertiary education, public sector employees and upper-level employees.

Taking a partial old-age pension brings no change to labour market status

The labour market status of persons choosing to take a partial old-age pension remains effectively unchanged. Almost nine in ten of those who were employed before the decision to take a partial old-age pension were still working six months later. The results were largely the same for the continuity of unemployment: almost 90 per cent of those who were out of work before taking a partial pension were unemployed six months later.

A partial old-age pension is most likely taken by a self-employed or unemployed male aged 61

Modelling results provide insight into which groups have a higher or lower likelihood or risk of taking a partial old-age pension than others when the effects of other factors are controlled for.

According to the modelling results a partial early old-age pension is most likely taken by a self-employed or unemployed male aged 61 who lives in an urban or densely populated area. In these groups the likelihood of taking a partial early old-age pension is higher than in others. If the individual is a wage-earning employee, he or she is less often employed in the public than the private sector and is more often a lower-level employee. Furthermore, a new retiree on a partial pension has completed a lower-degree level tertiary education more often than a higher-degree level tertiary education. Length of working career also influences the decision to take a partial old-age pension early. Those who choose to take a pension early have longer working careers.

Men form a more clear-cut group than women

The modelling results were also examined separately for men and women. In both genders age, sector of employment, self-employment and length of working career have similar underlying effects on the choice to take a partial old-age pension.

Men form a more clear-cut group than women in terms of education, socio-economic status, labour market status and place of residence. Among men a lower-degree level tertiary education increases the likelihood of taking a partial early old-age pension. Male lower-level employees take early payment of a partial old-age pension more often than upper-level employees. Unemployed men take a partial early old-age pension more often than others. A higher regional unemployment rate also increases the likelihood that men choose to take a partial early old-age

pension. Furthermore, men who live in rural areas take a partial early pension less often than men who live in other areas. Among women, taking a partial early old-age pension is equally common at all educational levels and in all socio-economic groups. Neither experienced unemployment nor residential area influences women's decision to take a partial early old-age pension.

Partial old-age pension offers flexibility more equally across population groups

The partial early old-age pension allows for greater flexibility towards the end of the individual's employment career than the previous part-time pension scheme and does so more equally across different population groups, including many who were not eligible to a part-time pension. Whereas recipients of a part-time pension came from a background of full-time employment, were less often self-employed and on average had better incomes, the partial early old-age pension is particularly popular among the self-employed and unemployed. The choice to take a partial old-age pension hardly varies by education or socio-economic status: those who have chosen to take a partial old-age pension early are not a particularly highly educated group, nor do they occupy higher positions than others in the workplace. In other words, the partial early old-age pension is not a pension for the "elite", but rather would appear to be a "people's pension".

SISÄLTÖ

I Johdanto	13
II Aineisto, riskiryhmät ja eläkealkavuus	20
Aineiston kuvaus.....	20
Riskiryhmät ja alkavuus.....	21
III Osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna siirtyneet	26
IV Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuudet	33
Alkavuudet taustatekijöittäin.....	33
Sukupuolten väliset erot	37
V Mallinnus osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneiden ominaisuuksista	42
Millaisia osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottaneet ovat?	42
Miten eläkkeen varhentamattomana ottaneet eroavat sen varhennettuna ottaneista?.....	47
VI Lopuksi	50
Kirjallisuus	57
Liitteet	59
Liite 1 Aineiston kuvaus	59
Liite 2 Varhennetut vs. varhentamattomat osittaiset vanhuus- eläkkeet, siirtyneet	62
Liite 3 Luvun V mallien perusteella ennustetut todennäköisyydet osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottamiselle	68

I Johdanto

Joustoa eläkkeelle siirtymiseen

Hyvässä eläkejärjestelmässä otetaan huomioon, että ihmiset eivät ole keskenään samanlaisia ja annetaan valinnanvaraa eläkkeelle siirtymisessä, kirjoittaa Nicholas Barr (2013, 74) Suomen eläkejärjestelmää arvioineessa raportissaan. Barr suositteli lisäämään joustavuutta vanhuuseläkkeelle siirtymisessä samalla, kun vanhuuseläkeikää nostetaan. Yksilöiden on tällöin hänen mukaansa helpompi sopeutua korkeampaan vanhuuseläkeikään. Näitä suosituksia otettiin huomioon vuonna 2017 toteutuneessa eläkeuudistuksessa.

Valinnanmahdollisuus vanhuuseläkkeelle siirtymisen suhteen toteutuu Suomessa kahdella tapaa: i) vanhuuseläkkeen voi aloittaa osittaisena milloin tahansa 61 vuotta täytettyään ja ii) myös täydelle vanhuuseläkkeelle voi siirtyä valinnan mukaan viiden vuoden ikähaarukassa. Eläkkeelle siirtymisen ajankohta heijastuu eläkkeen määrään. Ennen alinta vanhuuseläkeikää aloitettuna osittainen vanhuuseläke pienentää eläkettä ja eläkkeen aloittaminen vanhuuseläkeiän jälkeen korottaa sitä. Näin ollen valinnanvaraa on sekä eläkkeen ajoittumisen että suuruuden suhteen.

Tässä tutkimuksessa käsitellään sitä, ketkä käyttävät mahdollisuutta ottaa vanhuuseläkkeen osittaisena. Tutkimuksessa tarkastellaan ajanjaksoa vuoden 2017 helmikuusta, jolloin oli ensimmäisen kerran mahdollisuus siirtyä osittaiselle vanhuuseläkkeelle, vuoden 2018 kesäkuun loppuun asti. Osittaiselle eläkkeelle siirtymistä katsotaan siis noin puolentoista vuoden ajalta.

Tutkimuksessa puhutaan osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuudesta eli siitä, kuinka moni niistä, joille osittaisen vanhuuseläkkeen ottaminen oli mahdollista, myös teki niin. Tätä tarkastelua tehdään erilaisten sosiodemografisten taustatekijöiden mukaan. Tulokset kertovat siitä, onko osittainen eläke muodostumassa joissakin väestöryhmissä suosittumaksi kuin toisissa.

Tuloksia tulkitessa on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että osittainen vanhuuseläke on uusi eläkemuoto ja uuden eläkkeen alkutaipaleella käyttäjäkunta voi olla erilaista kuin millaiseksi se pitkällä aikavälillä vakiintuu. Tämän vuoksi tutkimuksen tarkastelut tehdään noin puolen vuoden jaksoissa ja havainnoidaan, mitä muutoksia osittaisen vanhuuseläkkeen ottamisessa on tapahtunut näiden jaksojen välillä.

Miksi Suomessa otettiin käyttöön osittainen vanhuuseläke?

Osittainen vanhuuseläke korvasi aiemmin käytössä olleen osa-aikaeläkkeen, jonka säännöt koettiin jäykiksi ja jonka valvonta kuormitti työeläkelaitoksia. Mahdollisuus siirtyä eläkkeelle vähitellen haluttiin säilyttää, mutta tehdä sen käytöstä vähemmän byrokraattista. Osittainen eläke tuo vanhuuseläkkeelle siirtymiseen yksilöllistä joustavuutta. Välillisenä tavoitteena on, että osittainen eläke auttaa jatkamaan pitempään työelämässä, kun yrittäjä tai palkansaaja pysyy eläkkeen tuella sopeuttamaan työmäärän oman suorituskykynsä ja elämäntilanteensa mukaiseksi. (Barr 2013; HE 16/2015.)

Osittaisen eläkkeelle siirtymisen mahdollistava järjestelmä nähtiin tarpeelliseksi jo pian työeläkejärjestelmän alkuvaiheiden jälkeen. Nähtiin, että yksi ja sama eläkeikä kaikille ei ota huomioon yksilöiden välisiä eroja ammatissa, suorituskyvyn alenemisessa ja muussa elämäntilanteessa. Näistä syistä osa-aikaeläke otettiin käyttöön vuonna 1987 yksityisellä sektorilla ja vuonna 1989 julkisella sektorilla. Mallia otettiin Ruotsista, jossa osa-aikaeläke oli ollut voimassa vuodesta 1976. (Takala 2002.)

Osa-aikaeläkkeen ongelmana oli sen jäykkyys. Eläkkeen saaminen edellytti, että hakija on kokopäivätyössä ja siirtyy tekemään osa-aikatyötä. Osa-aikaeläkettä saavan työntekijän tai yrittäjän työajan ja ansioiden muutokset olivat tiukasti rajattuja eivätkä joustaneet esimerkiksi työtilanteen muutosten mukaan. Erityisesti pienillä yrityksillä oli vaikeuksia tarjota mahdollisuuksia tällaiseen tiukasti säänneltyyn osa-aikatyöhön. Myös yrittäjät kokivat vaikeaksi hyödyntää osa-aikaeläkettä. Eläkkeen käyttöä, työaikaa ja ansioita jouduttiin erikseen valvomaan, mistä koitui kustannuksia työeläkelaitoksille. (Kannisto 2017.)

Osittainen vanhuuseläke ei sen sijaan aseta vaatimuksia tai edellytyksiä työskentelyn suhteen, vaan sen aikana voi jatkaa töissä, vähentää työaikaa tai lopettaa työssä käynnin kokonaan. Sen avulla voi kuitenkin vähentää työntekoa ilman, että tulotaso putoaa merkittävästi. Osittaista vanhuuseläkettä voivat saada myös työttömät ja muut työvoiman ulkopuolella olevat. Osittainen vanhuuseläke ei vaikuta työttömyyskorvauksen saamiseen tai suuruuteen. Koska osittaista vanhuuseläkettä ei ole sidottu muihin tuloihin tai aktiivisuuteen, eläkkeen aikana saatuja ansioita ja työaikaa ei tarvitse valvoa, joten se vähentää toimeenpanon kustannuksia. Osittaisen vanhuuseläkkeen sääntelyn yksinkertaisuuden vuoksi se sopii hyvin monenlaisiin ja muuttuviin tilanteisiin.

Toisena osa-aikaeläkkeen epäkohtana oli, että ennen vanhuuseläkeikää otettu osa-aikaeläke oli saajalleen "ylimääräistä" eläkettä, koska sitä ei vähennetty vanhuuseläkkeestä. Sen vuoksi osa-aikaeläkkeen kustansivat käytännössä muut

työeläkevakuutetut, ei osa-aikaeläkkeen käyttäjä itse. Osa-aikaeläkkeen käyttäjät tulivat keskimäärin vakaammalta työuralta ja korkeammalta tulotasolta kuin muut saman ikäiset (Salonen & Takala 2010), mikä edelleen korosti epäsuhtaa eläkkeen käyttäjien ja maksajien välillä.

Osittaisesta vanhuuseläkkeestä sen sijaan suunniteltiin kustannusten kannalta neutraali. Mikäli osittaisen eläkkeen ottaa ennen varsinaista vanhuuseläkeikää, vähennetään kustannus henkilön omasta vanhuuseläkkeestä. Tämä toteutuu siten, että ennen varsinaista vanhuuseläkeikää nostettuun eläkkeen osaan tehdään varhennusvähennys. Vastaavasti osittaisen vanhuuseläkkeen alkaessa vanhuuseläkkeen alaikärajan jälkeen nostettua osaa korotetaan lykkäyskorotuksella.

Osittainen vanhuuseläke pähkinäkuoressa

- Osittainen vanhuuseläke tarkoittaa, että henkilö voi ottaa osan ansaitsemastaan eläkkeestä maksuun, jollei ole vielä siirtynyt täydelle eläkkeelle.
- Osittaisena vanhuuseläkkeenä voi ottaa 25 tai 50 prosenttia eläkkeestä.
- Osittaisen vanhuuseläkkeen voi aloittaa ennen varsinaista vanhuuseläkettä, kuitenkin aikaisintaan 61-vuotiaana. Myöhemmin alaikäraja nousee 62 vuoteen (1964 syntyneillä) ja sen jälkeen se sidotaan elinajanodotteen kehitykseen.
- Kääntöpuolena on, että varhennettuna nostettuun eläkkeen osaan tehdään varhennusvähennys, joka pienentää eläkettä pysyvästi. Vähennys määräytyy sen mukaan, kuinka paljon ennen varsinaisen vanhuuseläkkeen alaikärajaa osittainen vanhuuseläke aloitetaan. Vähennys on 0,4 prosenttia jokaista varhennettua kuukautta kohti.
- Vanhuuseläkkeen voi ottaa osittaisena myös varsinaisen vanhuuseläkkeen ikärajan tultua täyteen. Tällöin siihen eläkkeen osaan, joka nostetaan vanhuuseläkkeen alaikärajan jälkeen, tehdään lykkäyskorotus. Lykkäyskorotus on 0,4 prosenttia jokaista lykättyä kuukautta kohti.

Kolmanneksi osittaisen vanhuuseläkkeen toivotaan auttavan pidentämään työuria. Osittaista eläkettä koskeva tavoite on kirjattu hallituksen esitykseen vuoden 2017 työeläkeuudistuksesta (HE16/2015). Sama tavoite oli myös vanhalta osa-aikaeläkkeellä, mutta selvää työuria pidentävää vaikutusta ei tutkimuksissa pystytty osoittamaan (Takala & Väänänen 2016). Osittaisen vanhuuseläkkeen osalta vaikutuksia työurien pituuteen ei ole vielä mahdollista tutkia, koska järjestelmä on ollut sen verran vähän aikaa voimassa. Tiedetään kuitenkin, että osa-aikaeläkeläisten työurat olivat pitemmät kuin vastaavan ikäisillä koko-aikatyössä jatkavilla. Tämä johtui pääasiassa siitä, että osa-aikaeläkeläisten työura

oli pitempi jo siinä vaiheessa, kun he jäivät osa-aikaeläkkeelle. (Salonen & Takala 2010; Takala & Väänänen 2016.) Pitkä takana oleva työura lisäsi todennäköisyyttä siirtyä osa-aikaeläkkeelle.

Osa-aikaeläkettä käytettiin joissakin ryhmissä enemmän kuin toisissa. Naiset siirtyivät osa-aikaeläkkeelle herkemmin kuin miehet, palkansaajat herkemmin kuin yrittäjät, keskiasteen koulutetut herkemmin kuin matalammin ja korkeammin koulutetut. Keski- ja hyvätuloiset käyttivät osa-aikaeläkettä herkemmin kuin pienituloiset ja aikaisempi työttömyys vähensi osa-aikaeläkkeen ottamisen todennäköisyyttä. Miehillä myös parisuhde lisäsi osa-aikaeläkkeelle siirtymistä. (Rantala 2008, 59.) Osittaisen vanhuuseläkkeen ottamisesta eri väestöryhmissä ei ole vastaavaa tietoa ennestään. Kuvailevaa tietoa osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneiden ominaisuuksista on julkaistu, mutta ei tarkasteluja siitä, missä väestöryhmissä taipumus ottaa osittainen vanhuuseläke on muita suurempi tai kenties muita pienempi.

Varhentaminen ja lykkääminen

Suurin osa osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista ottaa sen ennen varsinaista vanhuuseläkeikää. Varhennettuna osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneiden osuus oli 85 prosenttia vuonna 2017 ja yli 90 prosenttia alkuvuonna 2018. Keskimääräinen varhennusaika on noussut vuonna 2017 siirtyneiden 22 kuukaudesta alkuvuoden 2018 aikana siirtyneiden 25 kuukauteen. Keskimääräinen varhennusvähennys tammi-heinäkuussa 2018 alkaneissa osittaisissa vanhuuseläkkeissä oli 84 euroa. (Kannisto 2018a; 2018b.)

Etenkin nuorimmat eläkeuuttoon oikeutetut ikäluokat näyttävät suosivan osittaisen vanhuuseläkkeen nostamista heti 61 täytettyään. Vuonna 2018 varhennusaika oli enimmillään vuonna 1957 syntyneillä 33 kuukautta, joka pienentää eläkettä 13,2 prosenttia. Keskimäärin tämä tarkoitti noin 110 euron leikkausta kuukausieläkkeeseen. (Kannisto 2018b.)

Eläketurvakeskuksen teettämässä kyselyssä tuli esiin, ettei varhennusvähennyksen vaikutusta eläkkeeseen pidetä kovin suurena. Näin oli etenkin niillä, joiden varhennusaika oli korkeintaan vuoden mittainen. (Eläketurvakeskus 2017.) Osasyynä voi olla se, että varhennusvähennys ei vaikuta nostamatta jätettyyn osaan eläkettä. Lisäksi työskentelystä osittaisen vanhuuseläkkeen aikana karttuu eläkettä normaalisti täyden vanhuuseläkkeen nostamiseen saakka.

Vain pieni osa aloittaa osittaisen vanhuuseläkkeen vasta varsinaisen vanhuuseläkeiän tultua täyteen tai sen jälkeen. Vuonna 2017 alkaneista osittaisista vanhuuseläkkeistä 14 prosenttia alkoi varhentamattomana täsmälleen omas-

sa eläkeiässä tai sen jälkeen (Kannisto 2018a). Tammi–heinäkuussa 2018 alkaneista osittaisista eläkkeistä varhentamattomien osuus oli 10 prosenttia (Kannisto 2018b).

Kun osittainen eläke aloitetaan aikaisintaan varsinaisessa vanhuuseläkeiässä, osittaiseen eläkkeeseen ei tehdä varhennusvähennystä. Vanhuuseläkkeen alaikärajan jälkeen aloitettuun eläkkeeseen, samoin kuin nostamatta jätettyyn eläkkeen osaan, tehdään päinvastoin lykkäyskorotus. Lykkäyskorotus on ollut eläkejärjestelmässä käytössä aikaisemminkin, ja vuosina 2005–2016 vastaavan kaltaisen kompensaation eläkkeelle siirtymisen myöhentämisestä tuotti korotettu eläkekarttuma 63–68 ikävuoden välillä.

Koska korotettu eläkekarttuma oli voimassa vuoteen 2016 saakka, lykkäyskorotuksen osittaiseen eläkkeeseen on saanut vasta vuoden 2017 alusta lähtien riippumatta siitä, kuinka paljon varsinaisen vanhuuseläkeiän jälkeen on siirtynyt osittaiselle eläkkeelle. Tämän vuoksi lykkäyskorotuksen määrää ei ole vielä mielekäästä tarkastella.

Mitä osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneista tiedetään ennestään?

Osittainen vanhuuseläke on osoittautunut suosituksi vaihtoehdoksi. Osittaisen vanhuuseläkkeen on aloittanut lokakuuhun 2018 mennessä noin 21 300 henkilöä. Selvästi suurin osa, lähes yhdeksän kymmenestä, on valinnut suuremman eli 50 prosentin vaihtoehdon.

Aiemmin julkaistujen tilastojen perusteella tiedetään, että enemmistö osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista on miehiä, yrittäjien osuus on suurempi kuin se oli vanhassa osa-aikaeläkkeessä, yleinen ikä aloittaa osittainen vanhuuseläke on heti, kun se on mahdollista 61-vuotiaana, ja julkisen sektorin työntekijät ovat siirtyneet osittaiselle vanhuuseläkkeelle muita harvemmin. Vuonna 2018 osittaista vanhuuseläkettä hakeneista 14 prosenttia oli taustaltaan työttömiä. (Kannisto 2018a; 2018b.)

Ennen uudistuksen voimaan tuloa tehdyssä kyselyssä eläkeikää lähestyvistä 54–62-vuotiaista noin seitsemän prosenttia kertoi voivansa harkita osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtymistä (Tenhunen 2017). Vaikka osittaisen vanhuuseläkkeen voi aloittaa myös oman eläkeiän jälkeen, varhentamista pidettiin selvästi lykkäämistä suositumpana vaihtoehtona. Yhdeksän kymmenestä arvioi aloittavansa osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna. Myös käytäntö on osoittanut, että suurin osa tähän mennessä alkaneista osittaisista vanhuuseläkkeistä on aloitettu varhennettuna.

Ensimmäisiä tietoja toteutuneista osittaisista vanhuuseläkkeistä saatiin keväällä 2017 eläkeyhtiöiden omille asiakkailleen tekemistä sekä Eläketurvakeskuksen laajemmasta kyselystä. Työeläkeyhtiö Elon kyselyyn vastasi 100 yhtiön osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtynyttä asiakasta (Elo 2017). Kevan kyselyssä lähestyttiin ensimmäisten kuukausien aikana osittaisista vanhuuseläkettä hakeneita (Kysely: Osittainen varhennettu vanhuuseläke... 2017). Molemmissa kyselyissä perusteena painottui samanlaiset asiat: taloudellisen tilanteen parantaminen ja elämästä nauttiminen. Eläketurvakeskuksen tekemässä kyselyssä ensimmäisten kuukausien (helmi–toukokuu 2017) aikana osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneille osoitti, että tärkeimpänä perusteluna osittaisen vanhuuseläkkeen aloittamiselle oli epävarmuus tulevaisuudesta. Eläkettä käytettiin erityisesti taloudellisen liikkumavaran lisäämiseen. (Eläketurvakeskus 2017.)

Osittaisen vanhuuseläkkeen tuoma joustavuus on mahdollista ulottaa myös työnteon vähentämiseen. Jos työntekijä haluaa siirtyä osa-aikaiseen työhön osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirryttyään, työnantajan pitää järjestää osa-aikaisia töitä, jos se on mahdollista. Osittainen vanhuuseläke ei kuitenkaan edellytä työnteon vähentämistä. Ensimmäisille osittaiselle vanhuuseläkkeen siirtyneille tehdyn kyselyn perusteella suurin osa jatkaa töissä entiseen tapaan. Töiden vähentäminen oli perusteena vain noin kolmanneksella kyselyyn vastanneista. (Eläketurvakeskus 2017.)

Myös Ruotsissa ja Norjassa on tarjolla vastaavatyypinen eläkevaihtoehto. Ikäraja on lähes sama, Ruotsissa 61 vuotta ja Norjassa 62 vuotta. Sen sijaan eläkkeen määrään näissä maissa on enemmän vaihtoehtoja kuin Suomessa. Molemmissa maissa on mahdollista nostaa myös koko eläke varhennettuna. Tämä onkin ollut selvästi suosituin vaihtoehto. Jopa yhdeksän kymmenestä ottaa eläkkeen kokonaan varhennettuna. Erityisesti Norjassa vanhuuseläkkeen nostaminen varhennettuna on yleistä. Tästä huolimatta suurin osa on päätenyt yhdistämään työskentelyn ja eläkkeen. (Vidlund 2017.)

Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksessa tarkastellaan, ketkä osittaiseen vanhuuseläkkeeseen oikeutetuista päättävät ottaa sen käyttöön. Tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, missä väestöryhmissä osittainen vanhuuseläke otetaan herkemmin ja missä sen ottaminen on harvinaisempaa. Analyysissa painottuu kaksi näkökulmaa.

Ensinnäkin, koska valtaosa osittaisen eläkkeen ottajista ottaa sen varhennettuna, myös analyysin pääosa kohdistuu varhennetun osittaisen vanhuuseläk-

keen ottamiseen. Tutkimuksen liitteisiin on kuitenkin tuotettu tietoa myös siitä, mitkä tekijät ovat yhteydessä osittaisen eläkkeen ottamiseen varhentamattomana eli vasta vanhuuseläkeiän tultua täyteen.

Toiseksi tavoitteena on selvittää, millaisia muutoksia osittaisen vanhuuseläkkeen ottamisessa tapahtui järjestelmän käyttöönottoa seuraavan puolentoista vuoden aikana. Uudistuksen tullessa voimaan sen piiriin astui kerralla useita ikäluokkia ja ensimmäisten kuukausien aikana osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyikin lähes 1 500 henkilöä kuukaudessa. Vuoden 2017 loppupuolella ja vuonna 2018 osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneitä oli kuukausitasolla selvästi vähemmän. Pitemmällä aikavälillä osittaisen eläkkeen ottajat ovat todennäköisesti jonkin verran erilaisia taustatekijöiltään verrattuna alkuvaiheen kysyntäpiikkiin. Tämän vuoksi tutkimuksessa tarkastellaan, miten taustatekijöiden yhteys osittaisen eläkkeen ottamiseen muuttui kolmessa puolen vuoden jaksossa vuoden 2017 alusta vuoden 2018 puoliväliin mennessä.

Seuraavassa esitellään tarkemmin tutkimuksessa käytetty rekisteriaineisto sekä esitetään sen perusteella kuvailevia tietoja osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuudesta eri taustatekijöiden mukaan. Sen jälkeen taustatekijöiden yhteyttä osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtymiseen analysoidaan logit-malleilla. Lopuksi esitellään tulosten yhteenveto ja loppupäätelmät.

II Aineisto, riskiryhmät ja eläkealkavuus

Aineiston kuvaus

Aineistona käytetään Eläketurvakeskuksen rekisteristä poimittua aineistoa, johon on liitetty tietoja Tilastokeskukselta ja ETK-Kela-yhteisrekisteristä. Siinä ovat mukana kaikki 1.2.2017–30.6.2018 osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneet sekä henkilöt, jotka tuona aikana olisivat olleet oikeutettuja jäämään osittaiselle vanhuuseläkkeelle. Osittaiselle vanhuuseläkkeelle voi jäädä aikaisintaan 61 vuoden täyttämistä seuraavan kalenterikuukauden alusta. Yläikärajaa eläkkeelle jäämiselle ei ole, mutta vanhin eläkkeen piiriin päässyt ikäluokka on syntynyt vuonna 1949. Tästä syystä aineiston muodostavat henkilöt, jotka ovat syntyneet 1.1.1949–31.5.1957. Aineisto on rajattu henkilöihin, joiden asuinpaikkana vuoden 2016 lopussa oli Suomi.

Ehtona osittaisen vanhuuseläkkeen saamiselle on myös, ettei henkilö saa eläkkeen alkamishetkellä muuta omaan työskentelyyn perustuvaa eläke-etuutta, luopumistukea eikä ole sotilas. Näihin ryhmiin kuuluvat henkilöt eivät ole mukana aineistossa. Yhteensä aineistossa on 228 847 henkilöä, joista 17 775 aloitti osittaisen vanhuuseläkkeen 30.6.2018 mennessä. Suurin osa osittaisista vanhuuseläkkeistä aloitetaan ennen omaa eläkeikää eli varhennettuna. Tarkasteluajankohtana alkaneista osittaisista vanhuuseläkkeistä 15 450 (87 prosenttia) alkoi varhennettuna.

Tutkimuksessa aineisto on jaettu kolmeen tarkastelujaksoon sen mukaan, ovatko henkilöt aloittaneet osittaisen vanhuuseläkkeen eläkelajin voimassaolon ensimmäisen viiden kuukauden aikana 1.2.–30.6.2017 (tarkastelujakso 1), vuoden 2017 jälkipuoliskolla 1.7.–31.12.2017 (tarkastelujakso 2) vai vuoden 2018 alkupuoliskolla 1.1.–30.6.2018 (tarkastelujakso 3) (taulukko 1). Tutkimuksessa tarkastellaan erikseen osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ja varhentamattomana aloittaneita.

Taustatekijöinä tarkastellaan henkilöiden sukupuolta, työmarkkinatilannetta ja työskentelysektoria, työuran pituutta, eläkettä kartuttavia tuloja, koulutustasua, sosioekonomista asemaa, ammattia, perheasemaa sekä asuinkunnan tyyppiä ja maantieteellistä sijaintia (liite 1). Tiedot koulutuksesta, ammatista ja sosioekonomisesta asemasta perustuvat Tilastokeskuksen tietoihin vuoden 2015 tilanteesta. Käytetyt alueluokitukset perustuvat Tilastokeskuksen vuoden 2016 luokitukseen. Muut tiedot perustuvat Eläketurvakeskuksen rekistereistä ja ETK-Kela-yhteisrekistereistä kerättyihin tietoihin ja ne ovat vuosilta 2016–2018.

Työmarkkinatilanne jaotellaan sen mukaan, onko henkilö työssä, työtön vai jokin muu. Ryhmään "muu" kuuluvat muun muassa sairauspäivärahalla, kuntoutuksessa ja osa-aikaeläkkeellä tai osittaisella työkyvyttömyyseläkkeellä olevat henkilöt. Lisäksi käytössä on tieto työskentelysektorista. Sektoritieto on jaoteltu yksityiseen ja julkiseen sektoriin, yrittäjiin ja maatalousyrittäjiin. Ryhmään "ei työssä" kuuluvat ne, joille sektoritietoa ei ole eli työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat. Nämä tiedot työmarkkinatilanteesta ja työskentelysektorista perustuvat kutakin tarkasteluperiodia edeltävään päivään.

Työuran pituutta tarkastellaan kalenterivuoden viimeisen päivän tilanteen pohjalta. Ensimmäisellä ja toisella tarkastelujaksolla osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneiden tieto on vuoden 2016 lopusta, ja kolmannella tarkastelujaksolla siirtyneiden tieto on vuoden 2017 lopusta.

Tulotieto perustuu eläkettä kartuttavaan tuloon vuosilta 2016 ja 2017, joka on jaettu keskimääräiseksi kuukausiansioksi. Ensimmäisellä ja toisella tarkastelujaksolla siirtyneillä käytetään vuoden 2016 tietoja. Kolmannella tarkastelujaksolla siirtyneille käytetään vuoden 2017 tietoa.

Sosioekonominen asema on eroteltu vain palkansaajilla. Se perustuu Tilastokeskuksen tietoihin sosioekonomisesta asemasta vuosilta 2011–2015.¹ Yrittäjät, maatalousyrittäjät ja työttömät on tässä yhdistetty ryhmään "muut". Näin vältetään päällekkäisyydeltä työskentelysektori-tiedon kanssa.

Koulutus on luokiteltu neljään kategoriaan: perusasteeseen (kansa-, keski-, peruskoulu tai vastaava), keskiasteeseen, alempaan korkea-asteeseen (alin korkea-aste ja alempi korkeakouluaste yhdistettynä) sekä ylempään korkea-asteeseen.

Riskiryhmät ja alkavuus

Tutkimuksessa tarkastellaan, miten suuri osa niistä, jotka ovat oikeutettuja osittaiseen vanhuuseläkkeeseen, ovat aloittaneet sen. Tätä suhdetta kutsutaan eläkealkavuudeksi, ja kyseisellä tarkastelujaksolla osittaiseen vanhuuseläkkeeseen oikeutetut muodostavat ryhmän, jota kutsutaan riskiryhmäksi.

Osittaiseen vanhuuseläkkeeseen oikeutettujen ryhmät kullakin tarkastelujaksolla ovat osittain päällekkäisiä. Siksi osittaista vanhuuseläkettä koskevan eläkealkavuuden määrittämiseksi aineistossa täytyy luoda erikseen riskiryhmät

¹ Palkansaajien sosioekonominen asema on huomioitu työttömyyttä edeltävältä ajalta, kuitenkin aikaisintaan vuodelta 2011. Toisin sanoen, jos henkilö on ollut työtön, hänelle on haettu tieto edellisestä sosioekonomisesta asemasta edeltävän vuoden kohdalta.

kaikille kolmelle tarkastelujaksolle. Riskiryhmään kuulumiseen riittää, jos täyttää sen ehdot jossakin vaiheessa tarkastelujaksoa.

Osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyvien riskiryhmään kuuluvat henkilöt, jotka

- 1) eivät olleet eläkkeellä edellisen vuoden viimeisenä päivänä. Kahdella ensimmäisellä tarkastelujaksolla käytetään vuoden 2016 lopun tilannetta, kolmannella jaksolla vuoden 2017 lopun tilannetta. Tämän lisäksi toisella periodilla huomioidaan, ettei henkilö ole saanut työeläkejärjestelmän mukaista eläkettä edellisen periodin lopussa 30.6.2017.²
- 2) ovat jossain vaiheessa tarkastelujaksoa oikean ikäisiä voidakseen aloittaa osittaisen vanhuuseläkkeen. Käytännössä henkilön on pitänyt täyttää 61 vuotta periodin loppumista edeltävän kuukauden aikana.³ Yläikärajaa ei ole, sillä osittaisen vanhuuseläkkeen voi aloittaa myös vanhuuseläkkeen alarajan jälkeen.
- 3) eivät ole jääneet osittaiselle vanhuuseläkkeelle aikaisemmillä tarkastelujaksoilla.

Varhennettuna osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneillä riskiryhmän määritellyyn tulee enemmän ehtoja, koska määritelmään vaikuttaa myös yläikäraja. Vanhuuseläkkeen alaikärajan täyttänyt ei voi siirtyä osittaiselle vanhuuseläkkeelle *varhennettuna*, vaikka muuten osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaminen onkin mahdollista. Koska vanhuuseläkkeen alaikäraja on noussut tarkasteluajankohdaksi, on riskiryhmään kuulumisen määrittely erikseen jokaiselle mukana ollelle ikäluokalle.

Osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna voivat siirtyä henkilöt, jotka

- 1) eivät olleet eläkkeellä edellisen vuoden viimeisenä päivänä. Kahdella ensimmäisellä tarkastelujaksolla käytetään vuoden 2016 lopun tilannetta, kolmannella jaksolla vuoden 2017 lopun tilannetta. Tämän lisäksi toisella periodilla huomioidaan, ettei henkilö ole saanut työeläkejärjestelmän mukaista eläkettä edellisen periodin lopussa 30.6.2017.

2 Vuoden 2016 ja 2017 lopun tilanne eläkkeen saannin suhteen määräytyy ETK-Kela-rekisteritiedon perusteella. Tätä tietoa ei ole kuitenkaan saatavilla kesken vuoden. Jotta voisimme huomioida mahdollisimman hyvin eläkkeelle siirtymisen alkuvuoden 2016 aikana, käytämme parasta mahdollista saatavilla olevaa lisätietoa, työeläkkeen saamista, apuna määritelmässä.

3 Vaatimus edeltävästä kuukaudesta johtuu siitä, että osittaiselle vanhuuseläkkeelle voi siirtyä aikaisintaan 61 vuoden täyttämistä seuraavan kuukauden alusta.

- 2) ovat jossain vaiheessa tarkastelujaksoa oikean ikäisiä voidakseen aloittaa osittaisen vanhuuseläkkeen, eli ovat täyttäneet 61 vuotta viimeistään periodin loppua edeltävän kuukauden aikana
- 3) eivät ole täyttäneet oman ikäluokkansa vanhuuseläkeikää tarkastelujakson alkua edeltävään kuukauteen mennessä
- 4) eivät ole jääneet osittaiselle vanhuuseläkkeelle aikaisemmillä tarkastelujaksoilla.

Taulukossa 1 esitellään osittaiseen vanhuuseläkkeeseen oikeutettujen ryhmien ikäluokat ja ryhmän koko kolmella tarkastelujaksolla erikseen. Tiedot ovat eritelty kaikille osittaiseen vanhuuseläkkeeseen oikeutetuille ja niille, jotka voisivat aloittaa osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna. Lisäksi taulukossa on osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneiden lukumäärät, alkavuusprosentti sekä keskimääräinen varhennuksen pituus erikseen kaikille siirtyneille ja varhennettuna osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneille.

Osittaiseen vanhuuseläkkeeseen oikeutettujen eli riskiryhmän koko vaihtelee ensimmäisen periodin lähes 170 000:n ja toisen periodin noin 160 000 henkilön välillä. Osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneita oli vuoden 2017 ensimmäisellä puoliskolla viiden kuukauden aikana noin 5 600 henkilöä. Vuoden 2017 jälkimmäisen kuuden kuukauden aikana siirtyneitä oli hieman vähemmän, vajaa 4 900. Vuoden 2018 ensimmäisen puoliskon aikana osittaisen vanhuuseläkkeen aloitti noin 5 000 henkilöä. Kaikkiaan osittaisen vanhuuseläkkeen oli aloittanut 30.6.2018 mennessä lähes 17 800 henkilöä.

Kun verrataan aloittaneiden lukumääriä oikeutettujen määrään kullakin tarkastelujaksolla, saadaan osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuusprosentti. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla alkavuus oli 3,9 prosenttia. Se tarkoittaa, että kaikista niistä, jotka olisivat voineet aloittaa osittaisen vanhuuseläkkeen jossain vaiheessa tarkastelujaksoa, 3,9 prosenttia aloitti osittaisen vanhuuseläkkeen. Toisella tarkastelujaksolla alkavuus laski 3,5 prosenttiin, ja kolmannella tarkastelujaksolla edelleen 3,4 prosenttiin.

Usein eläkealkavuudet esitetään kalenterivuositain. Koska riskiryhmät ensimmäisellä ja toisella tarkastelujaksolla ovat osittain päällekkäiset, vuotuinen alkavuus ei ole laskettavissa tarkastelujaksojen alkavuusprosentteista. Kun päällekkäisyydet riskiryhmissä karsitaan, voidaan tarkastella myös kalenterivuoden tai koko puolentoista vuoden tarkasteluajan alkavuuksia. Vuoden 2017 aikana osittaisen vanhuuseläkkeen aloitti 6,2 prosenttia siihen ikänsä puolesta oikeute-

tuista henkilöistä⁴. Koko tarkasteluaikana osittaisen vanhuuseläkkeen on aloittanut vajaa kahdeksan prosenttia kaikista niistä henkilöistä, jotka jossain vaiheessa tarkasteluväliä ovat olleet siihen oikeutettuja. Miehillä koko puolentoista vuoden tarkasteluaajan alkavuus on 9,3 prosenttia ja naisilla 6,3 prosenttia.

Suurin osa osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneistä on aloittanut eläkkeen ennen omaa eläkeikänsä. Varhennettuna osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneita oli vuoden 2017 alkupuoliskolla noin 85 prosenttia. Varhentamisen yleisyys on lisääntynyt ajan myötä. Vuoden 2018 alkupuolella varhennettuna osittaisen vanhuuseläkkeen aloitti 90 prosenttia. Osittaisena eläkkeenä maksuun otetaan yleisimmin 50 prosenttia karttuneesta eläkkeestä; liki 90 prosenttia on ottanut tämän osuuden.

Osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottaneiden kohdalla siihen oikeutettujen ryhmä on pienempi omasta eläkeiästä muodostuvan yläikärajan vuoksi. Varhentajien riskiryhmä on kooltaan noin kaksi viidennestä kaikista osittaiseen vanhuuseläkkeeseen oikeutetuista kussakin tarkasteluryhmässä. Koska riskiryhmä on pienempi ja suurin osa osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneistä on aloittanut sen ennen omaa eläkeikänsä, ovat alkavuusprosentit suurempia varhennaneiden kohdalla. Varhennettuna osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuus suhteessa siihen oikeutettujen ryhmään oli vuoden 2017 alkupuoliskolla 4,6 prosenttia. Sen jälkeen alkavuus on pysytellyt hieman yli neljän prosentin tasolla. Vuositasolla varhennettuna aloitettujen osittaisten vanhuuseläkkeiden alkavuus oli seitsemän prosenttia vuonna 2017. Koko puolentoista vuoden tarkasteluaikana osittaisten varhennettujen vanhuuseläkkeiden alkavuus 8,6 prosenttia siitä joukosta, joille olisi ollut mahdollista aloittaa osittainen vanhuuseläke varhennettuna jossain vaiheessa tarkasteluaikaa. Miehillä varhennettuna osittaisen eläkkeen alkavuus oli 10,4 prosenttia ja naisilla 6,8 prosenttia.

Keskimäärin osittainen vanhuuseläke aloitettiin vuoden 2017 alkupuolella noin 15 kuukautta ennen omaa eläkeikää. Seuraavilla tarkastelujaksoilla keskimääräinen varhennusaika on pidentynyt. Vuoden 2018 alkupuoliskolla osittainen vanhuuseläke aloitettiin keskimäärin 21 kuukautta ennen omaa eläkeikää. Tarkasteltaessa pelkästään varhennettuna aloittaneita keskimääräinen varhennusaika on kasvanut 2017 alkupuolen 20 kuukaudesta vuoden 2018 alun lähes 25 kuukauteen.

⁴ Luku vastaa Kanniston (2018a) tulosta osittaisen vanhuuseläkkeen hakemisaltiudesta, jonka mukaan 6,3 prosenttia ei-eläkkeellä olleista 61 vuotta täyttäneistä haki osittaista vanhuuseläkettä vuonna 2017.

Taulukko 1.
Osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneet, siihen oikeutetut, eläkealkavuus ja varhennuksen pituus keskimäärin, kaikki ja varhentaajat.

	Tarkastelujakso 1 1.2.-30.6.2017	Tarkastelujakso 2 1.7.-31.12.2017	Tarkastelujakso 3 1.1.-30.6.2018	Yhteensä 1.2.2017-30.6.2018
Kaikki				
Syntymäaika	-31.5.1956	-30.11.1956	-31.5.1957	- 31.5.1957
Riskiryhmän koko	169 077	160 517	162 915	228 847
Osittaiselle vanhuuseläkkeelle jääneiden lkm	6 626	5 614	5 535	17 775
- varhennettuna aloittaneet	5 596 (84,5 %)	4 867 (86,7 %)	4 987 (90,1 %)	15 450 (86,9 %)
- täsmälleen omassa eläkeiässä tai lykkätynä aloittaneet	1 030 (15,5 %)	747 (13,3 %)	548 (9,9 %)	2 325 (13,1 %)
Osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuus	3,9 %	3,5 %	3,4 %	7,8 %
Varhennuksen pituus keskimäärin	14,7 kk	18,5 kk	20,8 kk	18,0 kk
Valinnut 50 prosenttia eläkkeestä	89,0 %	85,3 %	85,3 %	86,7 %
Varhentaajat				
Syntymäaika	1.2.1954-31.5.1956	1.7.1954-30.11.1956	1.1.1955-31.5.1957	1.2.1954-31.5.1957
Riskiryhmän koko	121 287	118 371	120 254	180 161
Osittaiselle vanhuuseläkkeelle jääneiden lkm	5 596	4 867	4 987	15 450
Osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuus	4,6 %	4,1 %	4,2 %	8,6 %
Varhennuksen pituus keskimäärin	20,0 kk	23,1 kk	24,5 kk	22,5 kk
Valinnut 50 prosenttia eläkkeestä	89,2 %	85,5 %	85,6 %	86,8 %

III Osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna siirtyneet

Pääosa osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneistä on aloittanut eläkkeen ennen omaa eläkeikänsä. Täsmälleen omassa eläkeiässään tai sen jälkeen siirtyneitä⁵ on noin 13 prosenttia, ja heidän osuutensa on pudonnut eläkelajin alkukausien tasosta. Varhentajat ja lykkääjät voivat kuitenkin olla taustatekijöiltään erilaisia. Siksi tässä keskitytään pääosin varhennettuna osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneihin. Liitteessä 2 on tarkempaa tietoa myös täsmälleen omassa eläkeiässään tai sen jälkeen osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että varhentamattomana osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneet ovat taustaltaan korkeammin koulutettuja, useammin töissä, yksityisen sektorin puolella, asiantuntijatehtävissä toimivia henkilöitä, joiden palkkataso on korkeampi kuin varhennettuna osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneilla.

Seuraavaksi tarkastellaan sitä, millaisia osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna siirtyneet ovat sosiodemografisilta taustatekijöiltään kullakin tarkastelujaksolla (taulukko 2).

Sukupuoli ja ikä

Suurempi osa osittaiselle varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirtyneistä on miehiä. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla miesten osuus oli yli 60 prosenttia. Sen jälkeen osuus on hieman tasoittunut, mutta edelleen miesten osuus on naisia suurempi.

Yleisimmin osittainen varhennettu vanhuuseläke aloitetaan 61-vuotiaana, noin 70 prosenttia aloittaneista on tämän ikäisiä. Käytännössä loput aloittavat varhennetun vanhuuseläkkeen 62-vuotiaana, 63-vuotiaana eläkkeen aloittaneiden osuus on häviävän pieni.⁶ Miesten ja naisten välillä tässä ei ole suuria eroja.

5 Tässä tutkimuksessa osittaiselle vanhuuseläkkeelle täsmälleen vanhuuseläkkeen alaikärajalla tai sen jälkeen siirtyneitä kutsutaan paikoitellen lykkääjiksi. Toinen samasta ryhmästä käytetty nimitys on varhentamattomana osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneet.

6 Mukana olevien ikäluokkien vanhuuseläkkeen alaikäraja vaihtelee tasan 63 vuodesta (vuonna 1954 ja sitä ennen syntyneet) 63 vuoteen ja 9 kuukauteen (vuonna 1957 syntyneet). Siten aikaväli, jolloin varhentaminen 63 vuoden iässä on mahdollista, on vain lyhyt ja se on mahdollista vain vuonna 1955 ja sen jälkeen syntyneille.

Koulutustausta

Osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna aloittaneiden koulutustausta on pysynyt kolmen tarkasteluperiodin ajan melko tasaisena. Perusasteen koulutus on hieman alle viidenneksellä. Keskiasteen koulutus on yleisin, heitä on liki 45 prosenttia osittaisen vanhuuseläkkeen varhentaneina aloittaneista. Lopuilla vajaalla 40 prosentilla on korkea-asteen koulutus. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on pysynyt noin yhdeksän prosentin tasolla.

Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen aloittaneiden naisten ja miesten koulutustausta eroaa lähinnä alemman korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden joukossa. Miehistä joka neljäs on suorittanut alemman korkea-asteen koulutuksen, naisista noin joka kolmas. Lisäksi miehistä naisia useampi, noin joka viides, on pelkästään perusasteen koulutuksen varassa.

Työuran pituus ja tulot

Keskimääräinen työuran pituus ensimmäisellä ja toisella tarkastelujaksolla osittaiselle varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirtyneiden oli 36 vuotta, mediaani hieman enemmän. Kolmannella tarkastelujaksolla keskimääräinen työura oli hieman pidempi, 36,5 vuotta. Mediaanilla mitattuna työuran pituus vaihtelee 37–38 vuoden välillä. Toisen tarkastelujakson matalammat arvot voivat osittain johtua siitä, että vuoden 2017 loppupuoliskolla osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna siirtyneillä on käytetty vuoden 2016 lopun tietoa työurasta. Suurimmalle osalle heistä on kertynyt lisää työuraa vuoden 2017 aikana. Naisilla työuran pituus on hieman miehiä lyhyempi.

Osittaisen eläkkeen varhennettuna ottajien eläkettä kartuttavat tulot ovat kasvaneet ensimmäisen tarkastelujakson noin 3 000 eurosta vuoden 2018 alkupuolen noin 3 200 euroon kuukaudessa. Miesten keskimääräiset tulot ovat korkeampia kuin naisilla. Vuoden 2018 alkupuolella osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneiden miesten keskimääräiset eläkettä kartuttavat tulot olivat noin 3 500 euroa, naisilla 2 800 euroa. Mediaanilla mitattuna erot miesten ja naisten välillä olivat hieman pienemmät.

Työmarkkinatilanne ja työskentelysektori

Suurin osa osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna siirtyneistä on ollut tarkastelujaksoa edeltävänä päivänä töissä. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla heitä oli noin kaksi kolmasosaa siirtyneistä. Työssä käyvien osuus osittaisen vanhuus-

eläkkeen aloittaneista on noussut. Vuoden 2018 alkupuoliskolla osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna aloittaneista lähes kolme neljästä oli työssä ennen tarkastelujakson alkua. Naisilla työssä olevien osuus on miehiä suurempi kaikilla tarkastelujaksoilla.

Työttömiä osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna siirtyneistä on ollut noin kuudesosa eläkkeen aloittaneista. Korkeimmillaan osuus oli lähes 17 prosenttia vuoden 2017 loppupuoliskolla siirtyneillä, matalammillaan vuoden 2018 alkupuolella siirtyneillä. Naisilla työttömien osuus on hieman miehiä pienempi.

Reilu kolmannes osittaiselle varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirtyneistä on työskennellyt yksityisen sektorin palkansaajina. Miesten joukossa yksityisen sektorin palkansaajien osuus on naisia suurempi, noin 40 prosenttia osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottaneista miehistä työskentelee yksityisellä sektorilla. Naisilla osuus on vain 30 prosenttia. Vuoden 2017 ensimmäisellä puoliskolla osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna aloittaneista julkisen sektorin työntekijöitä oli joka kuudes. Kahdella jälkimmäisellä tarkastelujaksolla julkisen sektorin työntekijöiden osuus on ollut reilu viidennes. Naisilla julkisen sektorin osuus on selvästi miehiä suurempi. Siinä missä vain joka kymmenes osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista miehistä työskentelee julkisella sektorilla, naisilla osuus on vähän alle tai yli kolmannes.

Yrittäjien osuus osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna aloittaneista on vaihdellut ensimmäisen periodin 16 prosentin ja toisen periodin 12 prosentin välillä. Miesten joukossa yrittäjien osuus on naisia suurempi. Osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista miehistä yrittäjiä on noin joka seitsemäs, naisista vain noin kymmenen prosenttia. Maatalousyrittäjiä osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneistä on ollut noin kolme prosenttia. Miehillä osuus on naisia suurempi.

Sosioekonominen asema

Palkansaajista yleisimmät ryhmät ovat alemmat toimihenkilöt ja työntekijät. Alempien toimihenkilöiden osuus osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna siirtyneistä on noin 30 prosenttia. Työntekijöitä heistä on noin 27 prosenttia. Molempien osuudet ovat hieman kasvaneet 2017 alkuvuoden luvuista. Ylempien toimihenkilöiden osuus on noussut 2017 alkuvuoden 14 prosentista vuoden 2018 alkupuoliskon lähes 18 prosenttiin. Sen sijaan ryhmän "muut", johon tässä kuuluvat muun muassa yrittäjät, maatalousyrittäjät, työttömät ja eläkeläiset, osuus on laskenut.

Osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna siirtyneiden naisten joukossa alempien toimihenkilöiden osuus on selvästi miehiä suurempi, liki puolet nai-

sista on alempia toimihenkilöitä. Miehistä alempia toimihenkilöitä on vain joka kuudes. Sen sijaan työntekijäasemassa työskentelevien osuus on miesten joukossa suurempi, heitä on lähes joka kolmas eläkkeelle siirtyneistä. Naisilla vastaava osuus on vain joka kuudes. Miehistä myös naisia useampi kuuluu ryhmään "muut".

Ammatti

Suurimmat osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna siirtyneiden ammattiryhmät ovat asiantuntijat, erityisasiantuntijat sekä palvelu-, myynti- ja hoitotyötä tekevät. Kuhunkin näihin ryhmiin kuuluu 14–18 prosenttia osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista. Myös rakennus-, korjaus- ja valmistustyössä olevat ja prosessi- ja kuljetustyötä tekevät erottuvat yleisinä ammattiryhminä. Molempien ryhmien osuus on noin kymmenen prosenttia.

Naisilla painottuvat palvelu-, myynti- ja hoitotyö, asiantuntijatyöt sekä toimisto- ja asiakaspalvelutyöt. Näissä ammattiryhmissä naisten osuus on selvästi miehiä suurempi. Miehillä taas korostuvat rakennus-, korjaus- ja valmistustyö sekä prosessi- ja kuljetustyö.

Perheasema

Suurin osa osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna aloittaneista asuu yhdessä puolison kanssa. Avo-/avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevia on kolme viidestä. Yksin asuvien osuus osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista on reilu neljännes. Naisissa yksinasuvia on miehiä enemmän, liki joka kolmas eläkkeen ottajista asuu yksin.

Suuralue ja asuinkunnan tyyppi

Suurin osa osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna aloittaneista asuu Uudellamaalla. Heitä on 30 prosenttia eläkkeelle siirtyneistä. Toiseksi suurin osuus on länsisuomalaisia, joita on 25 prosenttia. Osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneiden osuudet suuralueittain ovat pysyneet kolmella tarkastelujaksolla lähes muuttumattomina.

Osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneistä yli kaksi kolmasosaa asuu kaupunkimaisissa kunnissa. Taajaan asuttujen kuntien asukkaita on noin joka kuudes ja maaseutumaisten kuntien asukkaita noin joka seitsemäs osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista. Osuudet vaihtelevat tarkasteluperiodien välillä vain vähän. Naisten ja miesten välillä ei ole alueittain suuria eroja.

Taulukko 2a.

Osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna aloittaneet taustatekijöittäin eri tarkastelujaksoilla, miehet, naiset ja kaikki, %.

	Tarkastelujakso 1			Tarkastelujakso 2			Tarkastelujakso 3		
	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki
N	3 402	2 197	5 596	2 846	2 021	4 867	2 906	2 081	4 987
	60,8 %	39,2 %		58,4 %	58,3 %		58,3 %	41,7 %	
Ikä eläkkeen alkaessa	ns			**			ns		
61	67,3	65,3	66,5	75,4	71,4	73,7	74,6	72,9	73,9
62	32,0	33,9	32,8	23,8	28,1	25,6	23,8	26,0	24,7
63	0,7	0,8	0,7	0,8	0,5	0,7	1,6	1,2	1,4
Koulutus	***			***			***		
Perusaste	19,9	17,0	18,8	22,5	15,7	19,7	19,3	15,3	17,7
Keskiaste	45,7	43,5	44,8	44,7	42,8	43,9	45,1	41,3	43,5
Alempi korkea-aste	24,6	31,9	27,5	23,9	32,5	27,5	25,6	35,0	29,5
Ylempi korkea-aste	9,8	7,6	8,9	8,9	9,0	8,9	10,0	8,4	9,3
Työmarkkinatilanne tarkasteluperiodia edeltävänä päivänä	*			**			*		
Työssä	67,2	70,4	68,5	69,9	74,6	71,9	72,3	75,1	73,4
Työtön	16,3	14,5	15,6	17,8	15,5	16,8	15,5	13,0	14,5
Muu	16,5	15,1	15,9	12,3	9,9	11,3	12,2	11,9	12,1
Työskentelysektori	***			***			***		
Yksityisen sektorin palkansaaja	37,5	31,4	35,1	42,2	30,4	37,3	43,7	30,6	38,2
Julkisen sektorin palkansaaja	9,2	28,0	16,5	11,7	37,5	22,4	11,8	36,0	21,9
Yrittäjä	18,8	11,5	16,0	14,8	8,2	12,0	15,0	9,0	12,5
Maatalousyrittäjä	4,3	2,4	3,5	3,3	1,4	2,5	4,7	2,4	3,8
Ei työssä	30,2	26,7	28,9	28,0	22,5	25,8	24,8	22,0	23,6
Sosioekonominen asema	***			***			***		
Ylemmät toimihenkilöt	15,0	12,3	13,9	17,5	16,9	17,3	18,7	15,9	17,6
Alemmat toimihenkilöt	16,4	46,6	28,2	17,6	49,1	30,7	17,1	48,5	30,8
Työntekijät	31,9	14,9	25,3	36,4	15,7	27,8	34,7	17,1	27,3
Muut	36,7	26,2	32,6	28,4	18,3	24,2	28,4	18,5	24,3

	Tarkastelujakso 1			Tarkastelujakso 2			Tarkastelujakso 3		
	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki
Ammatti	***								
Johtajat	6,6	2,8	5,1	6,0	3,1	4,8	7,6	3,5	5,9
Erytisasiantuntijat	14,5	12,4	13,6	15,0	15,6	15,2	16,0	15,8	15,9
Asiantuntijat	14,9	22,2	17,8	14,6	20,1	16,9	14,9	22,9	18,2
Toimisto-/asiakaspalvelutyö	2,1	10,4	5,4	3,1	12,0	6,8	2,9	11,6	6,6
Palvelu-/myynti-/hoitotyö	9,4	25,7	15,8	9,3	26,7	16,6	9,1	23,5	15,1
Maanviljelijät	4,9	3,0	4,2	3,8	1,5	2,8	4,7	2,5	3,7
Rakennus-/korjaus-/valmistustyö	17,8	2,1	11,6	18,5	1,7	11,5	17,8	1,6	11,1
Prosessi-/kuljetustyö	14,5	3,6	10,2	14,8	3,3	10,0	13,6	3,2	9,2
Muut	2,8	7,1	4,5	3,0	7,6	4,9	3,0	8,0	5,1
Tieto puuttuu	12,5	10,7	11,8	11,9	8,4	10,5	10,4	7,4	9,2
Perheasema	***								
Yksinasuva	24,9	33,3	28,2	25,4	31,9	28,1	23,6	29,9	26,3
Pariskunta	64,2	57,3	61,5	62,3	57,6	60,4	64,3	59,1	62,1
Tieto puuttuu	10,9	9,4	10,3	12,3	10,5	11,5	12,1	11,0	11,6
Suuralue	ns								
Uusimaa	28,6	30,6	29,4	29,3	30,4	29,8	28,1	31,4	29,5
Muu Etelä-Suomi	21,6	22,1	21,8	20,8	22,3	21,4	22,5	21,4	22,1
Länsi-Suomi	25,8	24,6	25,3	25,5	24,9	25,2	25,5	24,7	25,1
Itä-Suomi	11,9	11,3	11,7	11,7	11,5	11,6	11,0	11,5	11,2
Pohjois-Suomi	12,1	11,4	11,8	12,7	10,9	12,0	12,9	11,0	12,1
Asuinkunnan tyyppi	ns								
Kaupunkimaiset kunnat	66,8	69,4	67,8	67,8	66,6	67,3	67,4	68,9	68,0
Taajaan asutut kunnat	16,5	16,0	16,4	18,1	17,7	17,9	17,5	16,1	16,9
Maaseutumaiset kunnat	16,7	14,6	15,8	14,1	15,7	14,8	15,1	15,0	15,1

Tähdet viittaavat siihen, eroavatko sukupuolten jakaumat kyseisen muuttujan suhteen tilastollisesti merkittävästi (Khi²-testi): *** = 0,1 %, ** = 1 %, * = 5 %, ns = ei merkittävä.

Taulukko 2b.

Osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneiden keskimääräiset työurat ja työtulot eri tarkastelujaksoilla, miehet, naiset ja kaikki.

	Tarkastelujakso 1			Tarkastelujakso 2			Tarkastelujakso 3		
	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki
Työuran pituus edellisen vuoden lopussa, keskimäärin (vuotta)									
Keskiarvo	36,5	35,4	36,1	36,3	35,3	35,9	37,1	35,7	36,5
Mediaani	38,0	36,8	37,6	37,8	36,7	37,3	38,3	37,3	37,9
Keskimääräiset kuukausitulot, euroa									
Keskiarvo	3 250	2 610	3 000	3 340	2 660	3 050	3 530	2 770	3 210
Mediaani	2 910	2 530	2 690	3 050	2 580	2 780	3 160	2 590	2 880

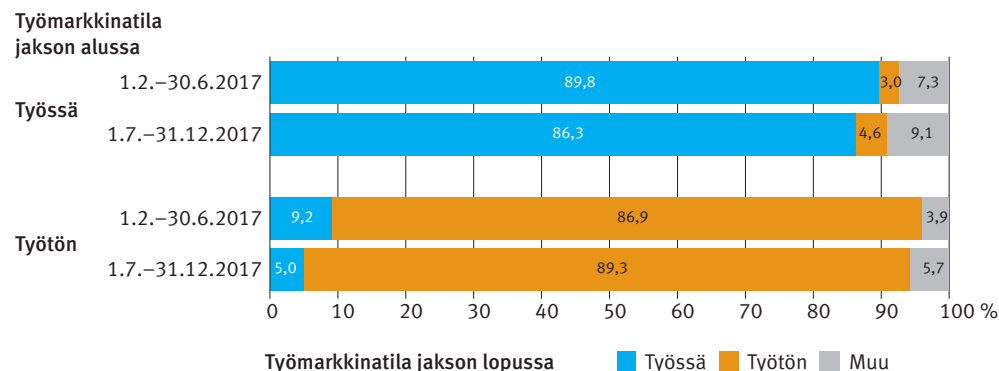
Työssä jatkaminen ja työttömyys

Työmarkkinatilatiedon avulla voidaan tarkastella, onko osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtynyt henkilö jatkanut töissä myös tarkastelujakson lopussa. Tietoa ei valitettavasti ole käytettävissä kolmannelle tarkastelujaksolle, sillä työsäolotietoa jakson lopusta ei vielä ole saatavilla.

Työmarkkinatila vaihtuu vain harvalla tarkastelujakson aikana (kuvio 1). Jakson alussa työssä olleista lähes 90 prosenttia on jatkanut työssä periodin lopussa. Myös työttömyyden pysyvyys on samaa luokkaa. Työssä käyvien osuus on suurempi ensimmäisellä tarkastelujaksolla. Jakson alussa työttömänä olleista yhdeksän prosenttia oli töissä jakson lopussa. Toisella tarkastelujaksolla osuus oli viisi prosenttia.

Kuvio 1.

Työmarkkinatilan muutos.

IV Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuudet

Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus, eli eläkkeen aloittaneiden osuus suhteessa siihen oikeutettujen ryhmään, vaihtelee myös taustatekijöiden suhteen (taulukko 3). Alkavuustaso eroaa sukupuolen, koulutustaustan, työmarkkinatilanteen ja työskentelysektorin mukaan. Myös palkansaajien sosioekonominen asema ja perhetilanne ovat jossain määrin alkavuuksiin heijastuvia tekijöitä. Sen sijaan alueellinen jakauma osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottaneiden kohdalla näyttäisi olevan tasaisempi, eikä alkavuuksissa ole juurikaan eroja maantieteellisen alueen tai asuinkunnan tyyppin suhteen.

Alkavuudet taustatekijöittäin

Sukupuoli

Edellisessä osiossa esiin tullut miesten suurempi osuus aloittaneista näkyy myös alkavuudessa. Miehillä osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus on selvästi naisia korkeampi. Vuositasolla alkavuus vuonna 2017 oli miehillä 8,6 prosenttia ja naisilla 5,5 prosenttia. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla vuoden 2017 alkupuolella osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus oli miehillä lähes kuusi prosenttia. Kahdella jälkimmäisellä tarkastelujaksolla alkavuus on jäänyt tasan viiteen prosenttiin. Naisilla osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus on säilynyt kaikilla tarkastelujaksoilla noin 3,5 prosentin tasolla.

Koulutus

Alkavuuksissa on eroja koulutustaustan suhteen. Selkein ero on ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden muita koulutusryhmiä matalampi alkavuus. Ylempään korkeakouluasteen suorittaneilla alkavuus on vaihdellut 3,3:n ja 3,7:n välillä. Muiden koulutustasojen välillä erot osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuudessa ovat pienempiä. Perusasteen koulutustaustalla alkavuus oli hieman keskimmäisiä koulutustasoja matalampi ensimmäisellä ja viimeisellä tarkastelujaksolla, kun taas keskimmäisellä tarkastelujaksolla ylempää korkeakouluastetta lukuun ottamatta kaikilla koulutustasoilla alkavuus oli yhtä suurta.

Työmarkkinatilanne ja työskentelysektori

Työttömillä osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus oli sekä vuoden 2017 alkupuoliskolla että vuoden 2018 alkupuolella 4,1 prosenttia. Toisella tarkastelujaksolla alkavuus oli hieman korkeampi, 4,4 prosenttia.

Työssä käyvien alkavuus oli ensimmäisellä tarkastelujaksolla selvästi työttömiä korkeampi: 4,7 prosenttia. Sen sijaan toisella tarkastelujaksolla työssä käyvien ja työttömien osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus oli samalla tasolla. Kolmannella tarkastelujaksolla työssä käyvien alkavuus oli jälleen hieman työttömien alkavuutta korkeampi.

Ryhmässä "Muu", johon sisältyvät muun muassa sairauspäivärahalla, kuntoutuksessa ja osa-aikaeläkkeellä tai osittaisella työkyvyttömyyseläkkeellä olevat, alkavuus on laskenut selvästi ensimmäisen tarkastelujaksoson 4,7 prosentista. Kahdella jälkimmäisellä tarkastelujaksolla alkavuus tässä ryhmässä oli noin kolme prosenttia.

Työskentelysektorin kohdalla on nähtävissä julkisen sektorin työntekijöiden selvästi yksityisen sektorin työntekijöitä matalampi alkavuus. Yksityisen sektorin palkansaajien alkavuus oli ensimmäisellä tarkastelujaksolla viisi prosenttia, toisella tarkastelujaksolla 4,5 prosenttia ja kolmannella 4,7 prosenttia. Sen sijaan julkisen sektorin työntekijöillä alkavuus oli vuoden 2017 alussa kolme prosenttia, josta se on noussut noin 3,5 prosenttiin.

Yrittäjillä osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus on selvästi muita korkeampi. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla alkavuus oli 8,6 prosenttia. Sen jälkeen alkavuus on laskenut noin kuuden prosentin tasolle.

Myös maatalousyrittäjillä alkavuus on keskimääräistä korkeampi, noin viisi prosenttia, ensimmäisellä ja kolmannella tarkastelujaksolla. Sen sijaan keskimmaisella tarkastelujaksolla maatalousyrittäjien osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus jää keskimääräistä matalammaksi, reilun kolmen prosentin tasolle.

Sosioekonominen asema

Ensimmäisellä tarkastelujaksolla osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus vaihtelee sosioekonomisen aseman mukaan. Kahdella seuraavalla jaksolla vaihtelu jää pienemmäksi. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla vaihtelun taustalla on etenkin ryhmä "Muut", johon kuuluvat muun muassa työttömät, yrittäjät ja muut työvoiman ulkopuolella olevat. Heillä alkavuus on toimihenkilöitä ja työntekijöitä korkeampi. Kahdella seuraavalla tarkastelujaksolla erot jäävät pienemmiksi.

Palkansaajista ylempien toimihenkilöiden eläkealkavuus on hieman alle neljä prosenttia. Se jää vähän alempien toimihenkilöiden alkavuusprosentista. Ero työntekijöihin on selvempi. Työntekijöillä osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus on ollut 4,4 prosenttia.

Ammatti

Ammattiryhmittäin tarkasteltuna korkeimmat eläkealkavuudet ovat rakennus-, korjaus- ja valmistustehtävissä työskentelevillä, johtajilla, asiantuntijoilla, prosessi- ja kuljetustyössä olevilla sekä maanviljelijöillä. Heistä osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna on aloittanut noin 5–6 prosenttia siihen oikeutetuista. Tämä pätee erityisesti ensimmäisellä ja kolmannella tarkastelujaksolla. Matalimpia alkavuudet ovat toimisto- ja asiakaspalvelutyössä olevilla ja erityisasiantuntijoilla. Heillä eläkealkavuus on noin neljä prosenttia.

Ensimmäisen tarkastelujakson jälkeen eniten alkavuus on muuttunut maanviljelijöillä ja prosessi- ja kuljetustyötä tekevien ryhmissä. Heillä alkavuus on laskenut yli prosenttiyksiköllä. Myös palvelu-, myynti- ja hoitotyötä tekevien sekä rakennus-, korjaus- ja valmistussektorilla työskentelevien eläkealkavuus on laskenut. Ainoastaan erityisasiantuntijoilla ja johtajilla osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuus ei ole laskenut. Johtajilla toisen tarkastelujakson alkavuus oli keskimääräistä matalampi, mutta kolmannella jaksolla alkavuus nousi selvästi yli keskimääräisen tason. Erityisasiantuntijoilla osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuus on pysynyt kaikilla kolmella tarkastelujaksolla neljän prosentin tuntumassa.

Perheasema

Ensimmäisellä tarkastelujaksolla perheasema ei heijastunut osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuuteen, mutta kahdella seuraavalla jaksolla yksin ja puolison kanssa asuvien välille muodostui eroja. Yksinasuvilla eläkealkavuus jäi jokaisella tarkastelujaksolla matalammaksi kuin puolison kanssa asuvilla. Kolmannella tarkastelujaksolla ero alkavuudessa oli yli puoli prosenttiyksikköä; yksinasuvilla alkavuus oli 3,7 prosenttia ja parisuhteessa asuvilla 4,3 prosenttia.

Suuralue ja asuinkunnan tyyppi

Alueellisesti tarkasteltuna osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus ei juuri vaihtelee maantieteellisen suuralueen mukaan. Myöskään se, asuuko kau-

punkimaisessa, taajaan asutussa tai maaseutumaisessa kunnassa ei heijastu osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuuteen. Asuinkunnan tyypissä poikkeuksen muodostaa toinen tarkastelujakso, jolloin erot muodostuvat merkitseviksi. Toisella tarkastelujaksolla maaseutumaisissa kunnissa asuvien eläkealkavuus jää keskimääräistä matalammaksi ja taajaan asutuissa kunnissa alkavuus on keskimääräistä korkeampi. Kolmannella tarkastelujaksolla erot taas tasoittuvat.

Taulukko 3.

Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuudet taustatekijöiden mukaan eri tarkastelujaksoilla.

	Tarkastelujakso 1	Tarkastelujakso 2	Tarkastelujakso 3
Kaikki	4,6	4,1	4,2
Sukupuoli	***	***	***
Mies	5,8	5,0	5,0
Nainen	3,5	3,3	3,4
Koulutus	***	***	***
Perusaste	4,3	4,2	3,9
Keskiaste	4,9	4,3	4,3
Alempi korkea-aste	4,8	4,2	4,5
Ylempi korkea-aste	3,7	3,3	3,4
Työmarkkinatilanne tarkastelu- periodia edeltävänä päivänä	***	***	***
Työssä	4,7	4,3	4,4
Työtön	4,1	4,4	4,1
Muu	4,7	3,1	3,2
Työskentelysektori	***	***	***
Yksityisen sektorin palkansaaja	5,0	4,5	4,7
Julkisen sektorin palkansaaja	3,0	3,5	3,4
Yrittäjä	8,6	5,9	6,2
Maatalousyrittäjä	5,2	3,3	5,1
Ei työssä	4,4	3,7	3,5
Sosioekonominen asema	***	*	*
Ylemmät toimihenkilöt	3,6	3,8	3,9
Alemmat toimihenkilöt	4,3	4,1	4,1
Työntekijät	4,4	4,4	4,4
Muut	5,9	4,1	4,1

	Tarkastelujakso 1	Tarkastelujakso 2	Tarkastelujakso 3
Ammatti	***	***	***
Johtajat	4,9	4,0	4,9
Erityisasiantuntijat	4,0	3,9	4,1
Asiantuntijat	5,2	4,4	4,7
Toimisto-/asiakaspalvelutyö	3,6	4,0	4,0
Palvelu-/myynti-/hoitotyö	4,9	4,6	4,2
Maanviljelijät	6,0	3,6	4,8
Rakennus-/korjaus-/valmistustyö	5,7	5,0	5,1
Prosessi-/kuljetustyö	6,1	5,3	4,9
Muut	3,2	3,1	3,2
Tieto puuttuu	3,6	3,0	2,7
Perheasema	ns	*	***
Yksinasuva	4,4	3,9	3,7
Pariskunta	4,7	4,1	4,3
Tieto puuttuu	4,7	4,5	4,5
Suuralue	ns	ns	ns
Uusimaa	4,8	4,3	4,3
Muu Etelä-Suomi	4,4	3,9	4,1
Länsi-Suomi	4,5	4,0	4,0
Itä-Suomi	4,8	4,2	4,1
Pohjois-Suomi	4,6	4,2	4,2
Asuinkunnan tyyppi	ns	**	ns
Kaupunkimaiset kunnat	4,7	4,1	4,2
Taajaan asutut kunnat	4,6	4,5	4,3
Maaseutumaiset kunnat	4,5	3,8	3,9

Tähdet viittaavat Khi²-testin merkitsevyytasoihin: *** = 0,1 %, ** = 1 %, * = 5 % ja ns = ei merkitsevä ero.

Sukupuolten väliset erot

Taustatekijöillä voi olla erilainen vaikutus osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuuteen miehillä ja naisilla. Koulutus, työmarkkinatilanne, työskentelelysektori ja sosioekonominen asema heijastuvat eläkealkavuuteen merkittävästi sekä miehillä että naisilla. Sen sijaan perheasema heijastuu miesten alkavuusprosentteihin, muttei vaikuta naisten eläkealkavuuteen (taulukko 4). Vaikutuksissa on myös eroja tarkastelujaksojen välillä. Melko monen muuttujan kohdalla on nähtävissä U:n muotoinen kehitys: alussa alkavuus on korkealla, toisella tarkastelujaksolla se laskee selvästi ja kolmannella tarkastelujaksolla kasvaa taas.

Koulutus

Koulutuksen vaikutus heijastuu samansuuntaisena sekä miehiin että naisiin, vaikka alkavuusprosentit eroavat tasoltaan. Ylemmän korkeakouluasteen suorittaneilla eläkealkavuus on matalampi kuin alemmilla koulutustasoilla. Keskiasteen ja alemman korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla miehillä alkavuus on 5–6 prosenttia, naisilla noin 3,5 prosenttia. Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla miehillä alkavuus vaihtelee neljän ja viiden prosentin välillä, naisilla alkavuus on 2,5 prosentin luokkaa. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla eläkealkavuus ylemmän korkeakouluasteen suorittaneilla miehillä on kaksinkertainen verrattuna naisiin samalla koulutustaustalla. Kahdella jälkimmäisellä tarkastelujaksolla ero on pienempi.

Vuoden 2017 jälkimmäinen puolisko eroaa miehillä myös siinä, että eläkealkavuudet ylempää korkeakouluastetta matalammilla koulutustasoilla ovat samat, noin viisi prosenttia. Naisilla sen sijaan myös tällä tarkastelujaksolla perusasteen koulutuksen suorittaneiden eläkealkavuus jää keskiasteen tai alemman korkea-asteen suorittaneita matalammaksi, noin kolmeen prosenttiin.

Tarkastelujaksojen välillä näkyy U:n muotoinen kehitys vain kahdella ylempällä koulutustasolla. Sen sijaan perusasteen ja keskiasteen tutkinnon suorittaneilla eläkealkavuus on laskenut ensimmäisen tarkastelujakson jälkeen.

Työmarkkinatilanne ja työskentelysektori

Miehillä työssä käyvien eläkealkavuus on muuttunut vuoden 2017 alusta. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla työllisten miesten osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuus oli kuusi prosenttia. Toisella tarkastelujaksolla se oli 5,1 prosenttia, ja kolmannella 5,4 prosenttia. Sen sijaan naisilla työssä käyvien eläkealkavuus laski ensimmäisen periodin 3,6 prosentista vain prosenttiyksikön kymmenosalla 3,5 prosenttiin kahdella seuraavalla tarkastelujaksolla.

Työttömien miesten eläkealkavuus on noin 5,5 prosenttia koko tarkasteluaikana. Työttömillä naisilla alkavuus on ollut matalampi, noin kolmen prosentin luokkaa. Toisella tarkastelujaksolla alkavuudet ovat hieman ensimmäistä tarkastelujaksoa korkeampia ja kolmannella palaavat taas ensimmäisen tarkastelujakson tasolle.

Yksityisen sektorin palkansaajilla kehitys menee samalla tavalla kuin työssä käyvillä: miehillä kehitys on U:n muotoinen, naisilla eläkealkavuus laskee ensimmäisen tarkastelujakson jälkeen. Miesten eläkealkavuus on noin 5–5,5 prosenttia, naisten noin neljä prosenttia. Sen sijaan julkisen sektorin työntekijöillä

eläkealkavuudet jäävät ensimmäisellä tarkastelujaksolla matalammiksi ja nousevat hieman toisella ja kolmannella tarkastelujaksolla. Miehillä alkavuus on noin 4,5 prosenttia ja naisilla noin kolme prosenttia.

Myös yrittäjillä miesten eläkealkavuudet ovat naisia korkeammalla tasolla. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla osittaiseen varhennettuun vanhuuseläkkeeseen oikeutettujen yrittäjämiesten ryhmästä yli yhdeksän prosenttia aloitti osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen. Yrittäjänäisten alkavuus oli seitsemän prosenttia. Sen sijaan toisella tarkastelujaksolla yrittäjämiesten eläkealkavuus jää 6,4 prosenttiin ja naisten 4,9 prosenttiin. Kolmannella tarkastelujaksolla yrittäjien eläkealkavuudet nousevat taas keskimääräistä selvästi korkeammalle tasolle, 5–7 prosenttiin.

Maatalousyrittäjien eläkealkavuuksissa näkyy samanlainen U-kirjaimen muotoinen kehitys kuin monessa muussakin ryhmässä. Maatalousyrittäjämiesten eläkealkavuus on prosenttiyksikön korkeampi kuin naisilla kaikilla kolmella tarkastelujaksolla. Ensimmäisellä ja kolmannella tarkastelujaksolla miesten alkavuus on 5,5 prosenttia ja naisten 4,5 prosenttia. Toisella tarkastelujaksolla alkavuudet ovat 3,6 ja 2,6 prosenttia.

Sosioekonominen asema

Palkansaajilla erot eläkealkavuuksissa tarkastelujaksojen välillä ovat pienet. Alemmilla toimihenkilömiehillä ja työntekijämiehillä alkavuudet ovat 5–6 prosenttia, ylemmillä toimihenkilömiehillä noin 4,5 prosenttia. Alemmilla toimihenkilönaisilla alkavuus on muita naisia korkeampi kaikilla jaksoilla, noin 3,5 prosenttia. Ylemmillä toimihenkilöillä ja työntekijätehtävissä työskentelevillä naisilla alkavuus on 2,5–3 prosenttia.

Ammatti

Korkeita eläkealkavuuksia on erityisesti asiantuntijatyössä, palvelu-, myynti- ja hoitotyössä sekä prosessi- ja kuljetustyössä työskentelevillä miehillä. Naisilla keskimääräistä korkeammat osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuudet ovat asiantuntijatyön, palvelu-, myynti- ja hoitotyön sekä maanviljelijöiden ammateissa. Asiantuntijatyön ja palvelu-, myynti ja hoitotyön eläkealkavuus on pysynyt keskimääräistä korkeammalla kaikilla tarkastelujaksoilla, vaikka ensimmäisen tarkastelujakson jälkeen alkavuus onkin laskenut.

Perheasema

Naisilla perheasema ei heijastu osittaiselle varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirteiden osuuteen. Sen sijaan yksin asuvat miehet näyttävät siirtyvän osittaiselle vanhuuseläkkeelle varhennettuna keskimääräistä harvemmin. Vuoden 2018 alkupuoliskolla eläkealkavuus oli yksin asuvilla miehillä 4,3 prosenttia, joka oli prosenttiyksikön pienempi kuin puolison kanssa asuvilla miehillä.

Suuralue ja asuinkunnan tyyppi

Maantieteellisesti tarkasteltuna osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuuksissa ei juurikaan ole eroja. Ainoastaan toisen tarkastelujaksolla tulee pieniä eroja uusimaalaisten ja pohjoissuomalaisten miesten (alkavuus 5,3 prosenttia) ja muualla Etelä-Suomessa asuvien miesten (alkavuus 4,5 prosenttia) välille.

Asuinkunnan tyyppi ei heijastunut eläkealkavuuksiin ensimmäisellä tarkastelujaksolla lainkaan. Sen sijaan toisella ja kolmannella tarkastelujaksolla maaseutumaisissa kunnissa asuvien miesten eläkealkavuus jää keskimääräistä matalammaksi. Naisilla taas toisella tarkastelujaksolla kaupunkimaisissa kunnissa asuvien eläkealkavuus on pienempi. Kolmannella tarkastelujaksolla eroja ei ole.

Taulukko 4.

Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen alkavuudet taustatekijöiden mukaan eri tarkastelujakoilla, miehet ja naiset eriteltyinä.

	Tarkastelujakso 1		Tarkastelujakso 2		Tarkastelujakso 3	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Kaikki	5,8	3,5	5,0	3,3	5,0	3,4
Koulutus	***	***	***	**	***	***
Perusaste	5,2	3,3	5,1	3,0	4,5	3,1
Keskiaste	6,1	3,7	5,1	3,4	5,2	3,4
Alempi korkea-aste	6,1	3,8	5,1	3,5	5,5	3,8
Ylempi korkea-aste	5,0	2,5	3,9	2,7	4,3	2,5
Työmarkkinatilanne tarkasteluperiodia edeltävänä päivänä	*	**	***	***	***	**
Työssä	6,0	3,6	5,1	3,5	5,4	3,5
Työtön	5,3	3,0	5,6	3,3	5,3	3,0
Muu	5,6	3,8	3,7	2,5	3,4	2,9

	Tarkastelujakso 1		Tarkastelujakso 2		Tarkastelujakso 3	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Työskentelysektori	***	***	***	***	***	***
Yksityisen sektorin palkansaaja	5,6	4,2	5,1	3,7	5,4	3,7
Julkisen sektorin palkansaaja	4,2	2,6	4,5	3,2	4,5	3,0
Yrittäjä	9,3	7,2	6,4	4,9	6,6	5,4
Maatalousyrittäjä	5,5	4,5	3,6	2,6	5,4	4,4
Ei työssä	5,4	3,4	4,6	2,8	4,1	2,9
Sosioekonominen asema	***	***	***	***	***	**
Ylemmät toimihenkilöt	4,6	2,5	4,5	3,1	4,8	2,9
Alemmat toimihenkilöt	6,1	3,7	5,7	3,6	5,9	3,6
Työntekijät	5,3	2,8	5,2	2,9	5,1	3,2
Muut	6,8	4,6	4,6	3,2	4,7	3,4
Ammatti	***	***	***	***	***	***
Johtajat	5,7	3,3	4,4	3,3	5,5	3,8
Erityisasiantuntijat	5,3	2,8	4,7	3,2	5,0	3,2
Asiantuntijat	6,7	4,2	5,6	3,6	5,7	4,0
Toimisto-/asiakaspalvelutyö	5,3	3,3	6,5	3,5	6,1	3,5
Palvelu-/myynti-/hoitotyö	7,3	4,1	6,4	4,0	6,2	3,6
Maanviljelijät	6,0	6,1	4,0	2,8	4,9	4,6
Rakennus-/korjaus-/valmistustyö	5,8	4,2	5,2	3,2	5,3	3,2
Prosessi-/kuljetustyö	6,8	3,7	5,8	3,3	5,3	3,3
Muut	4,9	2,6	4,4	2,7	4,3	2,9
Tieto puuttuu	4,3	2,8	3,6	2,2	3,2	2,0
Perheasema	*	ns	*	ns	***	ns
Yksinasuva	5,3	3,7	4,7	3,3	4,3	3,2
Pariskunta	6,0	3,5	5,0	3,3	5,3	3,4
Tieto puuttuu	5,9	3,4	5,5	3,5	5,3	3,6
Suuralue	ns	ns	*	ns	ns	ns
Uusimaa	6,1	3,7	5,3	3,5	5,1	3,6
Muu Etelä-Suomi	5,5	3,4	4,5	3,3	5,0	3,2
Länsi-Suomi	5,6	3,4	4,8	3,2	4,9	3,2
Itä-Suomi	5,9	3,7	5,0	3,5	4,8	3,5
Pohjois-Suomi	5,8	3,5	5,3	3,1	5,4	3,2
Asuinkunnan tyyppi	ns	ns	***	*	*	ns
Kaupunkimaiset kunnat	5,9	3,5	5,1	3,2	5,1	3,3
Taajaan asutut kunnat	5,6	3,5	5,2	3,7	5,2	3,4
Maaseutumaiset kunnat	5,6	3,4	4,1	3,5	4,4	3,3

Tähdet viittaavat Khi²-testin merkitsevyytasoihin: *** = 0,1 %, ** = 1 %, * = 5 % ja ns = ei merkitsevää ero.

V Mallinnus osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneiden ominaisuuksista

Millaisia osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottaneet ovat?

Edellä tarkasteltiin osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottaneiden ominaisuuksia kuvailevan analyysin perusteella. Tässä tarkastellaan osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottamiseen vaikuttavia tekijöitä tilastollisen mallinnuksen keinoin. Tarkastelut suoritetaan logit-malleilla. Huomioimalla eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottamiseen voidaan tarkastella, missä ryhmissä todennäköisyys, tai riski, siirtyä osittaiselle vanhuuseläkkeelle on muita ryhmiä korkeampi tai matalampi, kun muiden tekijöiden vaikutus on vakioitu.

Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottamisen taustatekijöitä⁷ tarkastellaan erillisten mallien avulla kolmella eri tarkastelujaksolla. Tarkastelujaksot ovat eläkelajin voimassaolon ensimmäiset viisi kuukautta, 1.2.2017–30.6.2017 (tarkastelujakso 1), vuoden 2017 jälkipuolisko, 1.7.2017–31.12.2017 (tarkastelujakso 2) ja vuoden 2018 alkupuolisko, 1.1.2018–30.6.2018 (tarkastelujakso 3).

Tulokset on esitetty riskisuhteina. Ykköstä suurempi riskisuhde tarkoittaa, että tekijä lisää eläkkeen ottamisen todennäköisyyttä vertailuryhmään verrattuna ja ykköstä pienempi, että tekijä vähentää eläkkeen ottamisen todennäköisyyttä. Esimerkiksi taulukossa 5a sukupuolen vaikutukseen liittyvät tulokset osoittavat, että muut tekijät vakioiden naisten riski jäädä osittaiselle eläkkeelle on 0,69–0,74-kertainen miehiin nähden. Kaikilla tarkasteluperiodeilla miehet siis ottavat osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen naisia todennäköisemmin.

Liitteessä 3 on esitetty myös mallien perusteella saadut ennustetut todennäköisyydet osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottamiselle. Riskisuhteet ovat likimäärin ennustettujen todennäköisyyksien suhteita. Esimerkiksi naisten riskisuhde 0,74 saadaan jakamalla naisten ennustettu todennäköisyys (3,55 %) miesten ennustetulla todennäköisyydellä (4,72 %).

⁷ Tuloja ei voitu käyttää malleissa selittäväenä muuttujana, koska niiden osuus, joilta puuttui tuloja, oli kohdallisen suuri. Tulotiedot puuttuivat noin 20 prosentilta riskiväestöstä. Osittaisen eläkkeen ottaneilta tulotiedot puuttuivat harvemmin kuin niiltä, jotka eivät olleet ottaneet osittaista eläkettä. Kun malleissa käytettiin vain niitä henkilöitä, joilta oli saatavissa tiedot tuloista, osittaisen eläkkeen ottaminen oli yhteydessä pienempiin tuloihin ensimmäisellä ja toisella tarkastelujaksolla. Tulos koskee sekä miehiä että naisia.

Ikä ja työskentelysektori

Sukupuolen lisäksi osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottaminen pysyy vakaana kaikilla tarkastelujaksoilla iän, työskentelysektorin, työuran pituuden ja asuinalueen mukaan (taulukko 5a). Osittaiselle eläkkeelle siirrytään 61-vuotiaana todennäköisemmin kuin tätä vanhempana, eli osittainen varhennettu vanhuuseläke aloitetaan tyypillisesti heti kun mahdollista. Yrittäjät ottavat osittaisen varhennetun eläkkeen palkansaajia todennäköisemmin. Palkansaajista julkisella sektorilla työskentelevät ottavat varhennetun osittaisen vanhuuseläkkeen vähemmän todennäköisesti kuin yksityisellä sektorilla työssä olevat.⁸ Nämä tulokset pätevät sekä miehiin että naisiin (taulukko 5b). Poikkeuksena on se, että toisella tarkastelujaksolla miesten keskuudessa yksityisen ja julkisen sektorin palkansaajien välillä ei ole eroa eläkkeen ottamisessa.

Työuran pituus ja asuinalue

Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottajilla on takanaan pidempi työura kuin niillä, jotka eivät ota osittaista eläkettä. Tulos on sama miehille ja naisille. Asuinaluekin vaikuttaa osittaisen eläkkeen ottoon; tyypillinen osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottaja asuu maaseudun ulkopuolella. Nimenomaan maaseudulla asuvat miehet ottavat eläkkeen muilla alueilla asuvia miehiä harvemmin. Viimeisellä tarkastelujaksolla myös asuinalueen työttömyysaste vaikuttaa miesten osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottoon; korkeamman työttömyyden alueilla asuvat miehet ottavat osittaisen eläkkeen muita todennäköisemmin. Naisten joukossa asuinalue tai asuinalueen työttömyysaste eivät vaikuta.

Koulutus

Koulutuksen, sosioekonomisen aseman ja työttömyyden vaikutus osittaiseen varhennettuun vanhuuseläkkeeseen vaihtelee tarkasteluperiodien välillä. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla keskiasteen ja alemman korkea-asteen koulute-

⁸ Julkisella sektorilla monella on vielä voimassa ammatillinen tai henkilökohtainen eläkeikä. Ammatilliset eläkeiät ovat tyypillisesti 63 ikävuotta alempia ja henkilökohtaiset eläkeiät sijoittuvat 63–65 ikävuoden väliin. Jos julkisen sektorin työntekijä ottaa osittaisen vanhuuseläkkeen ennen omaa ammatillista tai henkilökohtaista eläkeikää, ennen vuotta 1995 karttunutta eläkettä pienennetään osittaisen eläkkeen osalta normeerauksella, joka merkitsee kahden prosentin karttuman muuttamista 1,8 prosentiksi. Myös lisäeläkeosuus menetetään osittaisen eläkkeen osalta. Lisäksi jos eläke alkaa ennen ikäluokan alinta eläkeikää, eläkettä pienennetään varhennusvähennyksellä. Varhennusvähennys lasketaan ikäluokan alimmasta eläkeiästä, ei omasta ammatillisesta tai henkilökohtaisesta eläkeiästä. Normeeraus ja lisäeläkeosuuden menetys ikään kuin nostavat osittaisen vanhuuseläkkeen "hintaa" julkisella sektorilla. Tämä osaltaan vaikuttanee osittaisen varhennetun eläkkeen pienempään suosioon julkisella sektorilla.

tut ottavat osittaisen varhennetun eläkkeen muita useammin. Toisella tarkastelujaksolla perusasteen, keskiasteen ja alemman korkea-asteen koulutetut ottavat osittaisen varhennetun eläkkeen ylempään korkea-asteen koulutettuja useammin. Kolmannella tarkastelujaksolla alemman korkea-asteen koulutus lisää osittaisen eläkkeen ottamista. Tämä heijastaa miesten ominaisuuksia. Naisilla koulutuksen vaikutus ei ole yhtä selkeä kuin miehillä. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla vain alemman korkea-asteen koulutus lisää naisten varhennetun osittaisen eläkkeen ottamista. Toisella ja kolmannella tarkastelujaksolla naisten osittaisen vanhuuseläkkeen ottaminen on yhtä yleistä kaikilla koulutustasoilla.

Sosioekonominen asema ja perheasema

Sosioekonomisen aseman mukaan ensimmäisellä tarkastelujaksolla alemmat toimihenkilöt ja työntekijäasemassa toimivat ottavat osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ylempiä toimihenkilöitä useammin. Toisella tarkastelujaksolla osittaisen eläkkeen ottaminen on yhtä yleistä kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä. Kolmannella tarkastelujaksolla alemmat toimihenkilöt jäävät osittaiselle varhennetulle eläkkeelle ylempässä toimihenkilöasemassa olevia useammin. Tämä kuvaa miesten käyttäytymistä. Naisten keskuudessa ainoastaan ensimmäisellä tarkastelujaksolla alemmat toimihenkilöt ottavat osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ylempiä toimihenkilöitä useammin. Toisella ja kolmannella tarkastelujaksolla sosioekonominen asema ei vaikuta naisten osittaisen eläkkeen ottoon.

Perheasemaltaan osittaisen eläkkeen ottajat eivät eroa muista millään tarkastelujaksolla. Tosin sukupuolittain tarkasteltuna parisuhteessa olevat naiset jäävät osittaiselle eläkkeelle ensimmäisellä tarkastelujaksolla yksin asuvia harvemmin.

Taulukko 5a.

Osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottamiseen vaikuttavat tekijät eri tarkastelujaksoilla, logit-mallien riskisuhteet.

	Tarkastelujakso 1 Riskisuhde	Tarkastelujakso 2 Riskisuhde	Tarkastelujakso 3 Riskisuhde
Spesifikaatio 1			
Sukupuoli (ref. Mies)			
Nainen	0,69***	0,70***	0,74***
Ikä (ref. 61)			
62	0,75***	0,42***	0,49***
63	0,30***	0,11***	0,23***
Koulutus (ref. Perusaste)			
Keskiaste	1,14***	0,97	1,08
Alempi korkea-aste	1,19***	0,98	1,18***
Ylempi korkea-aste	1,09	0,82**	0,97
Sektori ennen periodin alkua (ref. Yksityinen)			
Julkinen	0,67***	0,90*	0,82***
Yrittäjä	1,55***	1,29***	1,42***
Maatalousyrittäjä	0,90	0,69***	1,11
Ei työssä	0,81*	0,97	0,98
Sosioekonominen asema (ref. Ylemmät toimihenkilöt)			
Alemmat toimihenkilöt	1,30***	1,08	1,10*
Työntekijät	1,12*	0,98	1,04
Muut	1,38***	1,07	1,01
Työmarkkinatilanne ennen periodin alkua (ref. Työssä)			
Työtön	1,18	1,27*	1,20*
Muu	1,71***	1,10	1,25*
Työuran pituus vuosina	1,04***	1,04***	1,05***
Perheasema (ref. Yksinasuva)			
Pariskunta	0,96	0,96	1,04
Tieto puuttuu	0,98	1,05	1,10
Asuinkunnan tyyppi (ref. Kaupunkimainen)			
Taajaan asuttu	0,92*	1,04	0,97
Maaseutumainen	0,91*	0,89**	0,88**
Kunnan työttömyysaste	1,01	1,00	1,01*
Spesifikaatio 2, lisätty:			
Työttömäksi periodin aikana	1,70***	1,70***	
Spesifikaatio 3, lisätty:			
Sairastellut ed. vuoden aikana	0,97	1,22***	1,04
N	121 287	118 371	120 254

Tilastollinen merkitsevyys: *** = 0,1 %, ** = 1 %, * = 5 %.

Taulukko 5b.

Osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottamiseen vaikuttavat tekijät eri tarkastelujaksoilla, miehet ja naiset, logit-mallien riskisuhteet.

	Tarkastelujakso 1		Tarkastelujakso 2		Tarkastelujakso 3	
	Riskisuhte		Riskisuhte		Riskisuhte	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Spesifikaatio 1						
Ikä (ref. 61)						
62	0,78***	0,70***	0,39***	0,48***	0,45***	0,56***
63	0,28***	0,32***	0,10***	0,13***	0,22***	0,25***
Koulutus (ref. Perusaste)						
Keskiaste	1,14**	1,13	0,92	1,06	1,10	1,02
Alempi korkea-aste	1,21**	1,16*	0,93	1,07	1,17*	1,15
Ylempi korkea-aste	1,16	0,93	0,76**	0,90	1,04	0,85
Sektori ennen periodin alkua (ref. Yksityinen)						
Julkinen	0,78***	0,62***	0,95	0,87*	0,85*	0,82***
Yrittäjä	1,57***	1,60***	1,32**	1,39**	1,33***	1,65***
Maatalousyrittäjä	0,91	0,97	0,75*	0,64*	1,08	1,20
Ei työssä	0,85	0,76	1,05	0,86	1,00	0,93
Sosioekonominen asema (ref. Ylemmät toimihenkilöt)						
Alemmat toimihenkilöt	1,30***	1,31***	1,13	1,03	1,16*	1,09
Työntekijät	1,15*	1,07	1,03	0,93	1,00	1,09
Muut	1,35***	1,47***	1,04	1,04	1,02	1,02
Työmarkkinatilanne ennen periodin alkua (ref. Työssä)						
Työtön	1,22	1,12	1,24	1,28	1,28*	1,11
Muu	1,66***	1,79***	1,02	1,28	1,11	1,50*
Työuran pituus vuosina	1,04***	1,04***	1,04***	1,04***	1,05***	1,05***
Perheasema (ref. Yksinasuva)						
Pariskunta	1,01	0,90*	0,96	0,95	1,04	1,02
Tieto puuttuu	1,03	0,91	1,07	1,00	1,10	1,10
Asuinkunnan tyyppi (ref. Kaupunkimainen)						
Taajaan asuttu	0,90*	0,97	0,98	1,12	0,97	0,98
Maaseutumainen	0,90*	0,92	0,77***	1,08	0,83***	0,96
Kunnan työttömyysaste	1,01	1,01	1,00	0,99	1,01*	1,01
Spesifikaatio 2, lisätty:						
Työttömäksi periodin aikana	1,64***	1,81***	1,96***	1,36**		
Spesifikaatio 3, lisätty:						
Sairastellut ed. vuoden aikana	0,95	0,99	1,32***	1,32***	0,98	0,98
N	58 814	62 473	57 388	60 983	58 050	62 204

Tilastollinen merkitsevyys: *** = 0,1 %, ** = 1 %, * = 5 %.

Työttömyys ja sairastelu

Työttömyyteen liittyvät tulokset ovat kiintoisia. Työttömyys on tässä mitattu tarkastelujakson alkua edeltävän tilanteen mukaisesti. Erityisen kiinnostava on havainto, että aluksi työttömät eivät ota osittaista varhennettua vanhuuseläkettä sen enempää kuin muutkaan, mutta työttömyyden vaikutus voimistuu ajan kuluessa: sekä toisella että viimeisellä tarkastelujaksolla työttömyys lisää osittaisen varhennetun eläkkeen ottamisen todennäköisyyttä. Kolmannella tarkastelujaksolla työttömyyden vaikutus heijastaa miesten käyttäytymistä, naisilla koettu työttömyys ei ole merkitsevä tekijä osittaisen eläkkeen oton taustalla.

Tarkastelujakson alkua edeltävä tilanne ei kuitenkaan kerro koko kuvaa osittaisen vanhuuseläkkeen aloitusaikana kohdatusta työttömyydestä. Työttömyys on voinut ajoittua juuri ennen osittaisen vanhuuseläkkeen aloittamista tai sen aloituksen jälkeen. Tämän vuoksi spesifikaatiossa 2 on lisätty malliin muuttuja, joka kuvaa työttömäksi joutumista tarkasteluperiodin aikana.⁹ Työttömäksi tulo tarkastelujakson aikana on merkitsevä selittäjä osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottamiselle sekä ensimmäisellä että toisella tarkastelujaksolla. Se lisää osittaiselle eläkkeelle jäämistä sekä miehillä että naisilla. Kolmannelle tarkastelujaksolle tätä tietoa ei valitettavasti ole vielä saatavana.

Lopuksi haluttiin vielä selvittää, onko lähimenneisyydessä tapahtuneella sairastelulla¹⁰ vaikutusta osittaiselle varhennetulle vanhuuseläkkeelle jäämiseen. Tätä on tarkasteltu spesifikaatiossa 3. Sairastelu lisää osittaisen eläkkeen ottamista toisella tarkastelujaksolla. Tämä pätee sekä miehiin että naisiin. Muilla tarkasteluperiodeilla se ei vaikuta.

Miten eläkkeen varhentamattomana ottaneet eroavat sen varhennettuna ottaneista?

Edellä tarkasteltiin, miten osittaisen vanhuuseläkkeen varhentaneina ottaneet eroavat niistä, jotka eivät ole ottaneet osittaista eläkettä, vaikka olisivat siihen oikeutettuja. Mielenkiintoinen kysymys tietenkin on, miten osittaisen eläkkeen varhentamattomana ottaneet eroavat sen varhentaneina ottaneista. Tätä tarkastellaan seuraavaksi (taulukko 6). Käytännössä osittaisen eläkkeen varhentamat

9 Osittaisen vanhuuseläkkeen varhentaneina ottaneista 3,9 % tuli työttömäksi tarkastelujakson 1 aikana. Tarkastelujaksolla 2 vastaava luku oli 5,1 %.

10 Tässä sairastelu-muuttuja mittaa pidempiä sairauspoissaoloja, eli vain niitä, joissa Kela on maksanut päivärahan suoraan henkilölle itselleen.

tomana ottaminen tarkoittaa sitä, että jatkaa työelämässä vähintään täyden vanhuuseläkeiän alarajaan saakka.

Osittaisen eläkkeen varhentamattomana ottaneet ovat varhentajiin verrattuna useammin naisia. Koulutus vaikuttaa siten, että osittaisen eläkkeen varhentamattomana ottaneet ovat varhentajiin nähden selvästi useammin suorittaneet ylemmän korkea-asteen tutkinnon. Varhentajiin verrattuna eläkkeen varhentamattomana ottaneet ovat harvemmin yrittäjiä. Palkansaajista varhentamattomana eläkkeen ottaneet työskentelevät varhentajia useammin julkisella sektorilla. Eläkkeen varhentamattomana ottaneet ovat sosioekonomiselta asemaltaan varhentajia useammin ylempiä toimihenkilöitä.

Osittaisen eläkkeen varhentamattomana ottaneilla on takanaan pidempi työura kuin varhentajilla. Eläkkeen varhentamattomana ottaneet myös asuvat useammin yksin. Eläkkeen varhentamattomana ottaneet asuvat varhentajia useammin taajaan asuttujen kuntien ulkopuolella. Tosin kolmannella tarkastelujaksolla asuinalueella ei ole merkitystä. Sen sijaan kolmannella tarkastelujaksolla asuinalueen työttömyysaste vaikuttaa; eläkkeen varhentamattomana ottaneet asuvat varhentajia useammin matalamman työttömyyden alueilla.

Taulukko 6.

Osittaisen vanhuuseläkkeen varhentamattomana vs. varhennettuna ottamiseen vaikuttavat tekijät eri tarkastelujaksoilla, logit-mallien riskisuhteet.

	Tarkastelujakso 1 Riskisuhde	Tarkastelujakso 2 Riskisuhde	Tarkastelujakso 3 Riskisuhde
Sukupuoli (ref. Mies)			
Nainen	1,22*	1,47***	1,26*
Koulutus (ref. Perusaste)			
Keskiaste	0,92	0,88	1,13
Alempi korkea-aste	1,25	1,25	1,36
Ylempi korkea-aste	1,52**	1,73**	2,06***
Työskentelysektori ennen periodin alkua (ref. Yksityinen)			
Julkinen	1,47***	1,22*	1,37**
Yrittäjä	0,24***	0,26***	0,27***
Maatalousyrittäjä	0,41**	0,34*	0,64
Ei työssä	0,92	0,64	1,37
Sosioekonominen asema (ref. Ylemmät toimihenkilöt)			
Alemmat toimihenkilöt	0,64***	0,90	0,76*
Työntekijät	0,48***	0,73*	0,54***
Muut	0,52***	0,85	0,83
Työmarkkinatilanne ennen periodin alkua (ref. Työssä)			
Työtön	0,58*	1,20	0,57
Muu	0,14***	0,40*	0,12***
Työuran pituus vuosina	1,04***	1,04***	1,06***
Perheasema (ref. Yksinasuva)			
Pariskunta	0,91	0,73***	0,63***
Tieto puuttuu	0,68**	0,67**	0,63**
Asuinkunnan tyyppi (ref. Kaupunkimainen)			
Taajaan asuttu	0,72**	0,70**	0,78
Maaseutumainen	0,86	0,79	0,89
Kunnan työttömyysaste	0,98	0,98	0,94***
N	6 626	5 614	5 535

Tilastollinen merkitsevyys: *** = 0,1 %, ** = 1 %, * = 5 %.

VI Lopuksi

Osittainen vanhuuseläke tarjoaa joustoa työuran loppupäässä

Osittainen varhennettu vanhuuseläke tuli voimaan helmikuussa 2017. Osittainen vanhuuseläke korvasi aiemmin käytössä olleen osa-aikaeläkkeen, jonka säännöt koettiin jäykiksi ja jonka valvonta kuormitti työeläkelaitoksia. Mahdollisuus siirtyä eläkkeelle vähitellen haluttiin säilyttää mutta tehdä sen käytöstä vähemmän byrokraattista. Osittainen eläke tuo vanhuuseläkkeelle siirtymiseen yksilöllistä joustavuutta. Välillisenä tavoitteena on, että osittainen eläke auttaa jatkamaan pitempään työelämässä, kun yrittäjä tai palkansaaja pystyy eläkkeen tuella sopeuttamaan työmäärän oman suorituskykynsä ja elämäntilanteensa mukaiseksi.

Osa-aikaeläke oli mahdollinen vain kokoaikatyössä oleville. Osa-aikaeläke edellytti työtuntien vähentämistä eli siirtymistä osa-aikatyöhön ja se asetti myös tiukat rajat ansioiden suuruudelle. Osittaisessa vanhuuseläkkeessä näitä rajoituksia ei ole. Ainoa rajoite on vähintään 61 vuoden ikä ja se, että työeläkettä on kertynyt. Osittaista vanhuuseläkettä voivat siten saada myös työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat. Myöhemmin osittaisen vanhuuseläkkeen alaikäraja nousee. 61 vuoden alaikäraja koskee vuosina 1949–1963 syntyneitä. Vuonna 1964 syntyneet voivat ottaa osittaisen eläkkeen 62 vuotta täytettyään. Vuonna 1965 tai sen jälkeen syntyneillä osittaisen eläkkeen alaikäraja sidotaan elinlänodotteen muutokseen. Osittaisen vanhuuseläkkeen voi ottaa myös varhentamattomana eli vanhuuseläkkeen alaikärajalla tai sen jälkeen.

Tarkastelukohteena osittaisen vanhuuseläkkeen ensimmäiset 1,5 vuotta

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin pääosin osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottaneita. Tutkimuksessa selvitettiin, missä väestöryhmissä osittainen varhennettu vanhuuseläke otetaan herkemmin ja missä sen ottaminen on harvinaisempaa. Aineistona oli kokonaisaineisto osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneistä ja niistä, jotka olisivat voineet siirtyä osittaiselle eläkkeelle, mutta eivät siirtyneet. Aineisto kattoi ajanjakson 1.2.2017–30.6.2018. Osittaiselle eläkkeelle siirtymistä katsottiin siis noin puolentoista vuoden ajalta. Tarkastelut tehtiin noin puolen vuoden jaksoissa. Tarkastelujaksot olivat eläkelajin voimassaolon ensimmäiset viisi kuukautta, 1.2.2017–30.6.2017, vuoden 2017 jälkipuolisko, 1.7.2017–31.12.2017 ja vuoden 2018 alkupuolisko, 1.1.2018–30.6.2018.

Tulosten mukaan osittainen varhennettu vanhuuseläke aloitetaan yleisimmin 61-vuotiaana; noin 70 prosenttia eläkkeen ottaneista aloittaa sen tässä iässä. Suurin osa osittaisen varhennetun eläkkeen aloittaneista on palkansaajia. Heidän osuutensa oli tarkastelujaksolla 50–60 prosenttia. Yrittäjien osuus oli 13–16 prosenttia. Työttömiä, jotka eivät aiempaa osa-aikaeläkettä voineet saada lainkaan, oli noin 15 prosenttia osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen aloittaneista.

Vuonna 2017 eläkkeen piiriin tuli monta ikäluokkaa, vuonna 2018 vain yksi ikäluokka saavutti eläkeiän alarajan

Helmikuussa 2017 osittaisen vanhuuseläkkeen piiriin tuli kerralla monta ikäluokkaa, kun eläke avautui kaikille 61 vuotta täyttäneille. Useiden ikäluokkien samaan aikaan avautunut mahdollisuus osittaiseen eläkkeeseen heijastuu vuoden 2017 alkupuoliskolla ja osin myös loppupuoliskolla osittaiseen vanhuuseläkkeeseen liittyviin tuloksiin. Tästä syystä vuoden 2017 aikana osittaisen vanhuuseläkkeen ottamiseen liittyviä piirteitä ei välttämättä voida pitää "tyypillisenä" osittaiseen vanhuuseläkkeeseen liittyvinä piirteinä. Vuonna 2018 vain yksi ikäluokka saavuttaa eläkeiän alarajan, joten vasta vuoden 2018 alkupuoliskon voidaan katsoa näyttävän, millaiseksi osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottaneiden joukko tosiasiallisesti alkaa muotoutua. Kokonaiskuva ikäluokan kiinnostuksesta osittaiseen vanhuuseläkkeeseen selviää kuitenkin vasta vuosikymmenen päästä, kun ikäluokka on ollut eläkelajin piirissä koko sen iän, jolloin he voivat eläkkeen valita.

Valtaosa osittaiselle eläkkeelle jääneistä ottaa eläkkeen varhennettuna

Pääosa osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneistä on aloittanut eläkkeen ennen vanhuuseläkkeen alaikärajaa, varhennettuna. Varhennettuna alkaneiden osittaisen vanhuuseläkkeiden osuus on kasvanut alkukuukausista. Vuoden 2018 alkupuolella alkaneista osittaisista vanhuuseläkkeistä yhdeksän kymmenestä on alkanut varhennettuna. Myös varhennuksen pituus on kasvanut tarkasteluajanjaksolla, keskimääräinen varhennusaika vuoden 2018 alkupuoliskolla oli 24,5 kuukautta. Osa varhennusajan pituuden kasvusta selittyy sillä, että vanhuuseläkkeen alaikäraja on noussut mutta osittaisen eläkkeen alaikäraja ei.

Osittaisena eläkkeenä maksuun otetaan yleisimmin 50 prosenttia karttuneesta eläkkeestä. Eläkelajin tullessa voimaan lähes 90 prosenttia valitsi tämän osuuden. Myöhemmin osuus on laskenut hieman, 85 prosenttiin.

Vajaa kahdeksan prosenttia osittaiseen vanhuuseläkkeeseen oikeutetuista on ottanut eläkkeen

Koko puolentoista vuoden tarkasteluajana osittaisen vanhuuseläkkeen aloitti 7,8 prosenttia kaikista niistä, jotka olisivat voineet sen aloittaa. Varhennettuna aloitettujen osittaisten eläkkeiden alkavuus on tätä korkeampi, koska valtaosa osittaisen eläkkeen aloittaneista on ottanut sen varhennettuna ja niiden joukko, jotka olisivat voineet aloittaa eläkkeen varhennettuna, on pienempi verrattuna kaikkiin osittaiseen eläkkeeseen oikeutettuihin. Koko tarkastelujaksolla varhennettujen vanhuuseläkkeiden alkavuus oli 8,6 prosenttia siitä joukosta, joille olisi ollut mahdollista aloittaa osittainen vanhuuseläke varhennettuna jossain vaiheessa tarkasteluajaa. Miehillä osittaisen varhennetun eläkkeen alkavuus oli 10,4 prosenttia ja naisilla 6,8 prosenttia.

Puolivuosittain tarkasteltuna voidaan seurata alkavuudessa tapahtuneita muutoksia. Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen jaksokohtainen alkavuus jää koko tarkasteluajan alkavuutta matalammaksi, se oli 4,6 prosenttia vuoden 2017 alkupuoliskolla. Miesten alkavuus oli 5,8 prosenttia ja naisten 3,5 prosenttia. Ensimmäisen tarkastelujakson jälkeen alkavuudet ovat hieman madaltuneet. Vuoden 2017 loppupuolella ja vuoden 2018 alkupuolella jaksokohtaiset alkavuudet olivat hieman yli neljä prosenttia. Miehillä alkavuus oli viisi prosenttia ja naisilla 3,4 prosenttia.

Alkavuudet kertovat osittaisen vanhuuseläkkeen valinneiden suhteellisista osuuksista kussakin ryhmässä. Tarkastelemalla eläkealkavuuksia eri ryhmissä voidaan päätellä, missä ryhmissä osittainen vanhuuseläke on valittu keskimääräistä useammin tai harvemmin. Eläkealkavuudet vaihtelevat sosiodemografisten tekijöiden suhteen. Yksittäisiä taustatekijöitä tarkasteltaessa miehillä, työssä käyvillä, yksityisen sektorin työntekijöillä ja erityisesti yrittäjillä oli keskimääräistä korkeammat alkavuudet. Keskimääräistä matalammalle tasolle alkavuudet puolestaan jäivät esimerkiksi ylemmän korkea-asteen koulutuksen suorittaneilla, julkisen sektorin palkansaajilla ja ylemmillä toimihenkilöillä.

Osittaisen eläkkeen aloittaneiden työmarkkina-asema pysyy ennallaan

Osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneiden työmarkkina-asema pysyy ennallaan lähes kaikilla eläkkeen oton jälkeen. Ensimmäisen ja toisen tarkastelujakson aikana osittaiselle varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirtyneillä työmarkkina-asema, sekä työskentely että työttömyys, säilyivät samana myös jakson loppuun.

Työskentelyn jatkaminen on yleistä niillä, jotka olivat töissä ennen osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtymistä. Kahdella ensimmäisellä tarkastelujaksolla jaksoa edeltävänä päivänä töissä olleista osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen aloittaneista lähes yhdeksän kymmenestä oli töissä myös tarkastelujakson lopussa. Myös työttömyyden jatkuvuus oli samaa luokkaa: vuoden 2017 tarkastelujaksojen osalta jakson alkua edeltävänä päivänä työttömänä olleista lähes yhdeksän kymmenestä oli työtön myös tarkastelujakson lopussa.

Todennäköisimmin osittaisen eläkkeen ottaa 61-vuotias mies, joka työskentelee yrittäjänä tai on työtön

Mallinnustulosten avulla voidaan huomioida eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottamiseen. Niiden perusteella voidaan tarkastella, missä ryhmissä todennäköisyys, tai riski, siirtyä osittaiselle vanhuuseläkkeelle on muita ryhmiä korkeampi tai matalampi, kun muiden tekijöiden vaikutus on vakioitu.

Mallinnustulosten mukaan osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottaja on todennäköisimmin kaupungissa tai taajaan asutussa kunnassa asuva 61-vuotias mies, joka työskentelee yrittäjänä tai on työtön. Näissä ryhmissä todennäköisyys siirtyä osittaiselle varhennetulle vanhuuseläkkeelle on muita korkeampi. Jos osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottaja on palkansaaja, hän työskentelee harvemmin julkisella kuin yksityisellä sektorilla ja on yleisimmin alempi toimihenkilö. Lisäksi osittaisen varhennetun eläkkeen ottaja on suorittanut alemman korkea-asteen tutkinnon useammin kuin ylemmän korkea-asteen tutkinnon. Myös työuran pituus vaikuttaa osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottamiseen. Eläkkeen ottajilla on takanaan muita pidempi työura.

Miehet ovat naisia selväpiirteisempi ryhmä koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan

Mallinnustuloksia tarkasteltiin myös miehillä ja naisilla erikseen. Molemmilla sukupuolilla ikä, työskentelysektori, yrittäjyys sekä työuran pituus vaikuttavat osittaisen eläkkeen ottamisen taustalla. Yleisimmin osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottavat 61-vuotiaat, yrittäjät ja yksityisen sektorin työntekijät sekä pitkän työuran tehneet sekä miesten että naisten joukossa. Myös tarkastelujakson aikana työttömäksi tulo lisää osittaisen varhennetun eläkkeen ottamista sukupuolesta riippumatta.

Miehet kuitenkin erottuvat naisista selkeäpiirteisempänä ryhmänä koulutuksen, sosioekonomisen aseman, työmarkkinatilanteen ja asuinalueen mukaan. Miehillä alemman korkea-asteen koulutus lisää osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottamista. Alemmat toimihenkilömiehet ottavat varhennetun eläkkeen muita useammin. Työttömänä olevat miehet jäävät osittaiselle varhennetulle eläkkeelle muita enemmän. Myös alueen korkeampi työttömyysaste lisää miesten osittaisen varhennetun eläkkeen ottoa. Lisäksi maaseudulla asuvat miehet ottavat varhennetun eläkkeen muilla alueilla asuvia harvemmin. Naisilla osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottaminen on yhtä yleistä kaikilla koulutustasoilla ja kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä. Naisilla myöskään koettu työttömyys tai asuinalue eivät vaikuta osittaisen eläkkeen ottoon.

Osittaisen eläkkeen varhentamattomana ottaneet ovat varhentajia useammin korkeassa asemassa työmarkkinoilla

Osittaisen vanhuuseläkkeen voi ottaa myös varhentamattomana, eli vanhuuseläkkeen alaikärajalla tai sen jälkeen. Näin on tehnyt noin joka kymmenes osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista. Tutkimuksessa tarkasteltiin, miten osittaisen vanhuuseläkkeen varhentamattomana ottaneiden taustatekijät eroavat sen varhentaneina ottaneista.

Tulokset osoittavat, että eläkkeen varhentamattomana ottaneiden joukko keskittyy korkeasti koulutettuihin ja korkeassa sosioekonomisessa asemassa oleviin. Lisäksi varhentamattomana eläkkeen ottaneet työskentelevät varhentajia useammin julkisella sektorilla. Tämä ei ole mitenkään odottamatonta, sillä korkeassa asemassa työmarkkinoilla olevat ryhmät ja julkisella sektorilla työskentelevät tapaavat jatkamaan työssä muita pidempään (esim. Nivalainen 2014). Osittaisen eläkkeen varhentamattomana ottaneet ovat useammin naisia. Eläkkeen varhentamattomana ottaneilla on takanaan varhentajia pidempi työura. Lisäksi eläkkeen varhentamattomana ottaneet ovat varhentajia harvemmin parisuhteessa, eli he asuvat tyypillisesti yksin.

Osittainen eläke tarjoaa aikaisempaa tasaisemmin joustoa eri väestöryhmille

Yhteenvedona voidaan sanoa, että osittainen varhennettu vanhuuseläke tarjoaa työuran loppupäässä jouston mahdollisuuksia aikaisempaa osa-aikaeläkettä tasaisemmin eri väestöryhmille, myös niille, joille osa-aikaeläke ei ollut mahdollinen. Siinä missä aikaisemman osa-aikaeläkkeen käyttäjät olivat lähtöisin kokoaikatyöstä, harvemmin yrittäjiä ja keskimääräistä parempituloisia (Rantala 2008; Salonen & Takala 2010), osittainen varhennettu eläke on suosittu yrittäjien ja työttömien joukossa. Julkisella sektorilla käytetään osittaista varhennettua eläkettä harvemmin kuin yksityisellä sektorilla.¹¹ Osittaisen eläkkeen otto ei juurikaan vaihtele koulutuksen tai sosioekonomisen aseman mukaan, eli osittaisen eläkkeen varhentaneena ottaneet eivät erotu erityisen korkeasti koulutetuna ryhmänä eivätkä ole muita korkeammassa asemassa työelämässä. Osittainen varhennettu vanhuuseläke ei siis ole "eliitin" eläke, vaan näyttäisi ennemminkin olevan "kaiken kansan" eläke.

Useita jatkotutkimusaiheita nousee esiin

Tässä tutkimuksessa esitetyt tulokset piirtävät ensimmäisen hahmotelman osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneiden ominaisuuksista. Samalla, kun osittaisen vanhuuseläkkeen ottajien peruspiirteet saadaan esiin, nousee myös useita jatkotutkimusaiheita. Tulevaisuudessa seuranta osittaisen eläkkeen ottajien ominaisuuksien kehittymisestä on tarpeen, jotta nähdään, millaiseksi ryhmäksi osittaisen vanhuuseläkkeen ottajat loppujen lopulta muotoutuvat. Osittaisen vanhuuseläkkeen suosio kokonaisuudessaan ja sen mahdollisesti työuria pidentävä vaikutus saadaan selville vasta, kun ensimmäinen ikäryhmä on ollut eläkelajin piirissä useamman vuoden yli vanhuuseläkkeen ikärajan. Kuitenkin seuranta jo ennen tätä mahdollistaa eläkelajin suosion tarkastelun eri taustatekijöiden suhteen.

Tilastoihin ja rekistereihin perustuvan seurannan lisäksi olisi hyvä kartoittaa syitä osittaisen vanhuuseläkkeen valinnan taustalla. Eräs jatkotutkimusaiheita on Eläketurvakeskuksen keväällä 2017 osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneille tekemän kyselyn toisintaminen. Kyselyn perusteella osittaista vanhuuseläkkeen taustalla oli epävarmuus tulevasta ja taloudellisen liikkumavaran lisäämi-

¹¹ Osasyynä tähän lienee eläkkeen normeeraus ja lisäeläkeosuuden menetys osittaisen vanhuuseläkkeen osalta, jos osittaisen eläkkeen aloittaa ennen ammatillista tai henkilökohtaista eläkeikää. Ks. myös alaviite 8.

nen (Eläketurvakeskus 2017). Uudessa kyselyssä nähtäisiin, ovatko nämä tekijät edelleen tärkeimpiä syitä osittaisen eläkkeen ottoon.

Tulevaisuuteen liittyvään epävarmuuteen kytkeytyy odotettu elinikä. Kansainvälisesti on viitteitä, että subjektiivinen elinajanodote vaikuttaa eläkkeelle siirtymisen ajoittumiseen (van Solinge & Henkens 2009). Tähän liittyen tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tarkastella, miten odotettu elinikä vaikuttaa osittaisen eläkkeen ottoon; ottavatko ne, jotka odottavat elinikänsä olevan lyhyt, osittaisen eläkkeen muita useammin? Lisäksi olisi syytä selvittää, otetaanko osittaista vanhuuseläkettä samalla tavoin erilaisissa yrityksissä, vai onko työnantajan koolla ja muilla ominaisuuksilla vaikutusta eläkkeen ottoon. Näitä teemoja olisi hyvä selvittää tulevaisuudessa.

KIRJALLISUUS

Barr, N. (2013) Suomen eläkejärjestelmä: Riittävyys, kestävyys ja järjestelmän rakenne. Suomen eläkejärjestelmän arvio / osa 1. Eläketurvakeskus.

Elo (2017) Eläke etukäteen maksuun – taloudellinen pakko vai nautinnon halu. Uutinen 9.3.2017. <https://www.elo.fi/tietoa-elosta/uutiset/2017/elake-etukateen-maksuun-taloudellinen-pakko-vai-nautinnon-halu>

Eläketurvakeskus (2017) Eläketurvakeskuksen kysely osittaisesta vanhuuseläkkeestä. SlideShare-kalvopaketti. Viitattu 28.9.2018. <https://www.slideshare.net/Elaketurvakeskus/elketurvakeskuksen-kysely-osittaisesta-vanhuuselkkeest>

HE 16/2015.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_16+2015.pdf

Kysely: Osittainen varhennettu vanhuuseläke ei vähennä työntekoa. Uutinen 24.3.2017. <https://www.keva.fi/uutiset-ja-artikkelit/kysely-osittainen-varhennettu-vanhuuselake-ei-vahenna-tyontekoa/>

Nivalainen, S. (2014) Kuka jatkaa työssä 63 ikävuoden jälkeen? Teoksessa Järnefelt, N. & Nivalainen, S. & Salokangas, S. & Uusitalo, H. Sosioekonomiset erot – työurat, eläkkeelle siirtyminen ja eläkejärjestelmä. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2014. Eläketurvakeskus: Helsinki, 83–101.

Kannisto, J. (2017) Oven avaus – katsaus osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen valinneisiin. Eläketurvakeskuksen tilastoja 09/2017. Helsinki.

Kannisto, J. (2018a) Oven ensimmäinen vuosi: katsaus osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen valinneisiin. Eläketurvakeskuksen tilastoja 02/2018. Helsinki.

Kannisto, J. (2018b) Osittainen varhennettu vanhuuseläke ja työuraeläke. Uudet eläkelajit 1.2.2017–31.7.2018. Eläketurvakeskuksen tilastoja 09/2018. Helsinki.

Rantala, J. (2008) Varhainen eläkkeelle siirtyminen. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2008:1. Helsinki.

Salonen, J. & Takala, M. (2010) Osa-aikaeläkeläiset rekisteritietojen valossa. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2010:10. Helsinki.

Takala, M. (2002) Osa-aikaeläke ja varhennettu vanhuuseläke muuttuvat – nouseeko eläkeikä? Teoksessa Takala, M. & Uusitalo, H. (toim.) Varhaiseläkkeet muuttuvat – mutta miten? Eläketurvakeskuksen raportteja 2002:30. Helsinki.

Takala, M. & Väänänen, N. (2016) Does part-time pension extend workin-lives? A Finnish case study. Finnish Centre for Pensions, Reports 05/2016. Helsinki.

Tenhunen, S. (2017) Eläkeikä nousee mutta joustot säilyvät: kyselytutkimus vuoden 2017 eläkeuudistuksesta ja työssäjatkamisaikeista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 05/2017. Helsinki. <http://urn.fi/URN:978-951-691-274-8>

Van Solinge, H. & Henkens, K. (2009) Living longer, working longer? The impact of subjective life expectancy on retirement intentions and behavior. *European Journal of Public Health*, 20(1), 47–51.

Vidlund, M. (2017) Flexible retirement – a model for the future? Lessons from Sweden, Norway and Finland. Finnish Centre for Pensions Reports 06/2017. Helsinki. <http://urn.fi/URN:978-951-691-276-2>

LIITTEET

Liite 1 Aineiston kuvaus

Taulukoissa L1.1a–L1.1b kuvataan aineistoa taustatekijöiden mukaan. Kukin riskiryhmä sisältää ne henkilöt, jotka ovat siirtyneet tai joille olisi ollut mahdollista siirtyä osittaiselle vanhuuseläkkeelle tarkastelujakson aikana. Riskiryhmät ovat osittain päällekkäisiä. Esimerkiksi henkilö, joka ei ole siirtynyt osittaiselle vanhuuseläkkeelle tai täydelle vanhuuseläkkeelle tarkastelujaksojen aikana, mutta ikänsä puolesta voisi aloittaa osittaisen vanhuuseläkkeen, sisältyy jokaiseen kolmeen riskiryhmään. Taulukoiden L1.1a–L1.1b viimeisessä sarakkeessa sekä taulukossa L1.1c esitetään jakaumat koko aineistolle, jossa päällekkäisyyksiä ei ole.

Taulukko L1.1a.

Aineiston jakaumat (prosenttia) riskiryhmittäin ja koko aineistossa.

	Riskiryhmä 1	Riskiryhmä 2	Riskiryhmä 3	Kaikki
N	169 077	160 517	162 915	228 847
Sukupuoli				
Mies	47,8	47,5	47,6	48,2
Nainen	52,2	52,5	52,4	51,8
Koulutus				
Perusaste	20,7	19,9	19,7	20,2
Keskiaste	40,6	40,8	40,7	41,2
Alempi korkea-aste	26,5	26,8	26,9	26,7
Ylempi korkea-aste	12,2	12,5	12,7	11,9
Työmarkkinatilanne tarkasteluperiodia edeltävänä päivänä				
Työssä	66,7	70,2	69,5	katso taulukko L1.1c
Työtön	15,6	14,7	13,8	
Muu	17,7	15,1	16,7	
Työskentelysektori				
Yksityisen sektorin palkansaaja	30,6	32,4	32,3	katso taulukko L1.1c
Julkisen sektorin palkansaaja	27,0	28,4	28,3	
Yrittäjä	8,2	8,3	8,2	
Maatalousyrittäjä	3,2	3,2	3,2	
Ei työssä	31,0	27,7	28,0	
Sosioekonominen asema				
Ylemmät toimihenkilöt	19,3	19,9	19,9	19,1
Alemmat toimihenkilöt	29,5	30,0	30,1	29,9
Työntekijät	24,7	24,7	24,4	25,0
Muut	26,6	25,4	25,6	26,0

	Riskiryhmä 1	Riskiryhmä 2	Riskiryhmä 3	Kaikki
Ammatti				
Johtajat	5,0	5,1	5,1	5,0
Erytisasiantuntijat	16,7	17,1	17,1	16,5
Asiantuntijat	15,5	15,7	15,9	15,8
Toimisto/asiakaspalvelu	6,5	6,7	6,6	6,6
Palvelu/myynti/hoitotyö	14,3	14,4	14,2	14,5
Maanviljelijät	3,5	3,3	3,3	3,3
Rakennus/korjaus/valmistus	8,6	8,5	8,4	8,7
Prosessi/kuljetustyö	7,1	7,1	7,1	7,3
Muut	6,3	6,3	6,3	6,3
Tieto puuttuu	16,5	15,8	16,0	16,0
Perheasema				
Yksinasuva	30,4	30,4	30,7	30,2
Pariskunta	59,6	59,4	58,9	59,5
Tieto puuttuu	10,0	10,2	10,6	10,3
Suuralue				
Uusimaa	29,1	29,2	29,4	28,9
Etelä-Suomi (pl. Uusimaa)	22,7	22,7	22,6	22,6
Länsi-Suomi	25,8	25,6	25,5	25,8
Itä-Suomi	10,9	11,0	10,9	11,0
Pohjois-Suomi	11,5	11,5	11,6	11,6
Asuinkunnan tyyppi				
Kaupunkimaiset kunnat	68,1	68,3	68,4	68,0
Taajaan asutut kunnat	16,0	16,0	15,8	16,1
Maaseutumaiset kunnat	15,9	15,7	15,8	15,9

Taulukko L1.1b.

Työuran pituus ja keskimääräiset kuukausitulot edellisen vuoden lopussa.

	Riskiryhmä 1	Riskiryhmä 2	Riskiryhmä 3
Työuran pituus edellisen vuoden lopussa, keskimäärin (vuotta)			
Keskiarvo	34,3	33,9	34,0
Mediaani	37,5	37,1	37,4
Keskimääräiset kuukausitulot, euroa			
Keskiarvo	3 360	3 370	3 410
Mediaani	2 930	2 940	2 960

Taulukko L1.1c.

Työmarkkinatilanne ja työskentelysektori tarkasteluperiodia edeltävänä päivänä, kaikki.

	Tarkastelujakso 1	Tarkastelujakso 2	Tarkastelujakso 3
Työmarkkinatilanne			
Työssä	68,4	64,0	57,1
Työtön	14,6	12,3	10,7
Muu	17,0	23,7	32,2
Työskentelysektori			
Yksityisen sektorin palkansaaja	32,0	30,0	27,0
Julkisen sektorin palkansaaja	27,3	26,6	23,0
Yrittäjä	8,3	7,4	6,5
Maatalousyrittäjä	3,1	2,8	2,4
Ei työssä	29,3	34,2	41,0

Liite 2 Varhennetut vs. varhentamattomat osittaiset vanhuuseläkkeet, siirtyneet

Osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottaneet eroavat niistä, jotka ovat ottaneet osittaisen vanhuuseläkkeen varhentamattomana eli vanhuuseläkeiän alarajalla tai sen jälkeen. Taulukoissa L2.1 ja L2.2 tarkastellaan osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneiden taustatekijöitä erikseen varhennettuna ja varhentamattomana sen aloittaneille sekä kaikille yhteensä.

Sukupuoli

Varhennettuna osittaisen vanhuuseläkkeen ottaneista suurempi osa on ollut miehiä. Sen sijaan varhentamattomien kohdalla tällaista painotusta ei ole. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla miesten ja naisten osuudet osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneilla ovat yhtä suuret, ja toisella ja kolmannella tarkastelujaksolla naisia on hieman miehiä enemmän.

Koulutustausta

Varhentamattomien osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneet ovat varhentajiin verrattuna korkeammin koulutettuja. Ylemmän korkea-asteen koulutuksen saaneiden osuus varhentamattomana aloittaneista on lähes kaksinkertainen verrattuna saman koulutustason suorittaneiden osuuteen varhennettuna aloitetuista osittaisista vanhuuseläkkeistä. Myös alemman korkea-asteen suorittaneiden osuus varhentamattomana osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista on suurempi kuin varhennettuna aloittaneiden kohdalla.

Työtilanne

Varhentamattomana osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneet ovat varhennettuna aloittaneita useammin töissä. He ovat myös useammin yksityisen sektorin palkansaajia. Sen sijaan yrittäjien ja maatalousyrittäjien osuudet varhentamattomana osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneista ovat selvästi pienempiä kuin varhennettuna eläkkeen aloittaneissa.

Ammateittain tarkasteltuna erityisasiantuntijoiden ja asiantuntijoiden osuus varhentamattomana osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneissa painottuu enemmän kuin varhennettuna aloittaneiden kohdalla. Vastaavasti varhennettuna aloittaneiden kohdalla painottuneet rakennus-, korjaus- ja valmistustyötä teke-

vät sekä prosessi- ja kuljetusammateissa työskentelevät olivat selvästi harvinaisempia varhentamattomana osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneiden joukossa.

Perhetilanne ja asuinalue

Osittaisen vanhuuseläkkeen varhentamattomana ottaneet ovat varhentajia useammin yksinasuvia, asuvat kaupunkimaisissa kunnissa ja Uudenmaan alueella.

Työuran pituus ja kuukausitulot

Varhentamattomana osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneet ovat luonnollisesti ehtineet tehdä pidemmän työuran kuin nuorempina osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaneet. Varhentamattomana aloittaneiden keskimääräiset kuukausitulot edelliseltä vuodelta ovat selvästi korkeammat kuin varhennettuna aloittaneiden kuukausitulot. Tämä ero keskipalkassa on kuitenkin pienentynyt ensimmäisen tarkastelujakson jälkeen.

Taulukko L2.1.

*Osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneet taustatekijöiden ja tarkastelujakson mukaan, varhennetut, ei-varhennetut (täsmälleen oma-
sa eläkeiässä ja sen jälkeen alkaneet) sekä kaikki yhteensä.*

Siirtynyt osittaiselle vanhuuseläkkeelle	Tarkastelujakso 1 1.2. – 30.6.2017		Tarkastelujakso 2 1.7. – 31.12.2017		Tarkastelujakso 3 1.1 – 30.6.2018				
	Varhen- netut	Varhenta- mattomat	Kaikki	Varhen- netut	Varhenta- mattomat	Kaikki	Varhen- netut	Varhenta- mattomat	Kaikki
N	5 596	1 030	6 626	4 867	747	5 614	4 987	548	5 535
Sukupuoli									
Mies	60,8	50,7	59,2	58,4	43,2	56,4	58,3	47,1	57,2
Nainen	39,2	49,3	40,8	41,6	56,8	43,6	41,7	52,9	42,8
Koulutus									
Perusaste	18,8	14,5	18,1	19,7	16,6	19,3	17,7	12,8	17,2
Keskiaste	44,8	33,5	43,0	43,9	33,7	42,5	43,5	34,7	42,6
Alempi korkea-aste	27,5	35,2	28,7	27,5	34,4	28,4	29,5	35,2	30,1
Ylempi korkea-aste	8,9	16,8	10,2	8,9	15,3	9,8	9,3	17,3	10,1
Työmarkkinatilanne tarkasteluperiodia edeltävänä päivänä									
Työssä	68,5	88,7	71,6	71,9	83,1	73,3	73,4	88,0	74,9
Työtön	15,6	9,2	14,6	16,8	14,1	16,5	14,5	10,0	14,0
Muu	15,9	2,0	13,8	11,3	2,8	10,2	12,1	2,0	11,1
Työskentelysektori									
Yksityisen sektorin palkansaaja	35,1	45,5	36,7	37,3	42,8	38,1	38,2	42,5	38,7
Julkisen sektorin palkansaaja	16,5	39,3	20,1	22,4	39,1	24,6	21,9	40,3	23,7
Yrittäjä	16,0	4,2	14,1	12,0	3,5	10,9	12,5	4,2	11,7
Maatalousyrittäjä	3,5	1,5	3,2	2,5	0,8	2,3	3,8	2,6	3,6
Ei työssä	28,9	9,5	25,9	25,8	13,8	24,1	23,6	10,4	22,3

Taulukko L2.2.

Työuran pituus ja keskimääräiset kuukausitulot, osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna, ei-varhennettuna (täsmälleen omassa eläkeiässä ja sen jälkeen alkaneet) otaneet sekä kaikki yhteensä.

Siirtynyt osittaiselle vanhuuseläkkeelle	Tarkastelujakso 1 1.2. – 30.6.2017			Tarkastelujakso 2 1.7. – 31.12.2017			Tarkastelujakso 3 1.1 – 30.6.2018		
	Varhennetut	Varhennettamat	Kaikki	Varhennetut	Varhennettamat	Kaikki	Varhennetut	Varhennettamat	Kaikki
Työuran pituus edellisen vuoden lopussa, keskimäärin (vuotta)									
Keskiarvo	36,1	38,0	36,4	35,9	37,1	36,0	36,5	38,2	36,7
Mediaani	37,6	39,7	37,9	37,3	39,0	37,5	37,9	40,1	38,1
Keskimääräiset kuukausitulot edellisen vuoden lopussa, keskimäärin (euroa)									
Keskiarvo	3 000	4 160	3 200	3 050	3 940	3 180	3 210	3 980	3 290
Mediaani	2 690	3 590	2 850	2 780	3 400	2 870	2 880	3 500	2 950

Taulukko L2.3.

Eläkealkavuudet taustatekijöittäin, varhentajat ja kaikki.

	Tarkastelujakso 1		Tarkastelujakso 2		Tarkastelujakso 3	
	Varhentajat	Kaikki	Varhentajat	Kaikki	Varhentajat	Kaikki
Kaikki	4,6	3,9	4,1	3,5	4,2	3,4
Sukupuoli	***	***	***	***	***	***
Mies	5,8	4,9	5,0	4,2	5,0	4,1
Nainen	3,5	3,1	3,3	2,9	3,4	2,8
Koulutus	***	***	***	***	***	***
Perusaste	4,3	3,4	4,2	3,4	3,9	3,0
Keskiaste	4,9	4,2	4,3	3,6	4,3	3,6
Alempi korkea-aste	4,8	4,3	4,2	3,7	4,5	3,8
Ylempi korkea-aste	3,7	3,3	3,3	2,7	3,4	2,7
Työmarkkinatilanne tarkastelu-periodia edeltävänä päivänä	***	***	***	***	***	***
Työssä	4,7	4,2	4,3	3,7	4,4	3,7
Työtön	4,1	3,7	4,4	3,9	4,1	3,5
Muu	4,7	3,1	3,1	2,4	3,2	2,3
Työskentelysektori	***	***	***	***	***	***
Yksityisen sektorin palkansaaja	5,0	4,7	4,5	4,1	4,7	4,1
Julkisen sektorin palkansaaja	3,0	2,9	3,5	3,0	3,4	2,9
Yrittäjä	8,6	6,8	5,9	4,6	6,2	4,8
Maatalousyrittäjä	5,2	4,0	3,3	2,5	5,1	3,9
Ei työssä	4,4	3,3	3,7	3,1	3,5	2,7

	Tarkastelujakso 1		Tarkastelujakso 2		Tarkastelujakso 3	
	Varhentajat	Kaikki	Varhentajat	Kaikki	Varhentajat	Kaikki
Sosioekonominen asema	***	***	*	***	*	***
Ylemmät toimihenkilöt	3,6	3,4	3,8	3,3	3,9	3,3
Alemmat toimihenkilöt	4,3	4,0	4,1	3,7	4,1	3,6
Työntekijät	4,4	3,8	4,4	3,8	4,4	3,7
Muut	5,9	4,3	4,1	3,1	4,1	3,1
Ammatti	***	***	***	***	***	***
Johtajat	4,9	4,2	4,0	3,4	4,9	3,9
Erityisasiantuntijat	4,0	3,7	3,9	3,3	4,1	3,4
Asiantuntijat	5,2	4,7	4,4	4,0	4,7	4,0
Toimisto-/asiakaspalvelutyö	3,6	3,5	4,0	3,6	4,0	3,5
Palvelu-/myynti-/hoitotyö	4,9	4,2	4,6	4,0	4,2	3,6
Maanviljelijät	6,0	4,3	3,6	2,8	4,8	3,8
Rakennus-/korjaus-/valmistustyö	5,7	4,9	5,0	4,5	5,1	4,2
Prosessi-/kuljetustyö	6,1	5,2	5,3	4,6	4,9	4,2
Muut	3,2	2,8	3,1	2,8	3,2	2,7
Tieto puuttuu	3,6	2,6	3,0	2,2	2,7	1,9
Perheasema	ns	**	*	*	***	***
Yksinasuva	4,4	3,7	3,9	3,4	3,7	3,0
Pariskunta	4,7	4,0	4,1	3,5	4,3	3,6
Tieto puuttuu	4,7	3,8	4,5	3,8	4,5	3,7
Suuralue	ns	*	ns	ns	ns	ns
Uusimaa	4,8	4,1	4,3	3,7	4,3	3,5
Muu Etelä-Suomi	4,4	3,7	3,9	3,3	4,1	3,3
Länsi-Suomi	4,5	3,8	4,0	3,4	4,0	3,3
Itä-Suomi	4,8	4,0	4,2	3,6	4,1	3,4
Pohjois-Suomi	4,6	4,1	4,2	3,6	4,2	3,5
Asuinkunnan tyyppi	ns	ns	**	**	ns	ns
Kaupunkimaiset kunnat	4,7	4,0	4,1	3,5	4,2	3,4
Taajaan asutut kunnat	4,6	3,8	4,5	3,8	4,3	3,6
Maaseutumaiset kunnat	4,5	3,8	3,8	3,2	3,9	3,2

Tähdet viittaavat χ^2 -testin merkitsevyytasoihin: *** = 0,1 %, ** = 1 %, * = 5 % ja ns = ei merkitsevä ero.

Liite 3 Luvun V mallien perusteella ennustetut todennäköisyydet osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna ottamiselle

Taulukko L3.1.

Osittaisen varhennettun vanhuuseläkkeen ottamisen ennustetut todennäköisyydet eri tarkastelujaksoilla.

	Tarkastelujakso 1 Ennustetut todennäköisyydet	Tarkastelujakso 2 Ennustetut todennäköisyydet	Tarkastelujakso 3 Ennustetut todennäköisyydet
Spesifikaatio 1			
Sukupuoli			
Mies	5,37	4,80	4,72
Nainen	3,79	3,42	3,55
Ikä			
61	7,13	6,63	8,10
62	5,43	2,94	4,18
63	2,25	0,78	1,98
Koulutus			
Perusaste	4,15	4,26	3,86
Keskiaste	4,69	4,15	4,13
Alempi korkea-aste	4,90	4,18	4,52
Ylempi korkea-aste	4,49	3,52	3,76
Sektori ennen periodin alkua			
Yksityinen	5,02	4,18	4,20
Julkinen	3,46	3,80	3,48
Yrittäjä	7,52	5,30	5,82
Maatalousyrittäjä	4,56	2,93	4,64
Ei työssä	4,13	4,05	4,11
Sosioekonominen asema			
Ylemmät toimihenkilöt	3,81	4,00	3,99
Alemmat toimihenkilöt	4,89	4,27	4,37
Työntekijät	4,26	3,92	4,12
Muut	5,17	4,24	4,02
Työmarkkinatilanne ennen periodin alkua			
Työssä	4,22	3,93	3,96
Työtön	4,94	4,92	4,70
Muu	6,89	4,39	4,86
Perheasema			
Yksinasuva	4,72	4,20	4,01
Pariskunta	4,56	4,02	4,16
Tieto puuttuu	4,63	4,39	4,40
Asuinkunnan tyyppi			
Kaupunkimainen	4,74	4,16	4,24
Taajaan asuttu	4,40	4,30	4,13
Maaseutumainen	4,33	3,73	3,77

Taulukko L3.2.

Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ottamisen ennustetut todennäköisyydet eri tarkastelujaksoilla, miehet ja naiset.

	Tarkastelujakso 1		Tarkastelujakso 2		Tarkastelujakso 3	
	Ennustetut todennäköisyydet		Ennustetut todennäköisyydet		Ennustetut todennäköisyydet	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Spesifikaatio 1						
Ikä						
61	8,80	5,54	8,18	5,15	10,14	6,18
62	6,98	3,96	3,37	2,54	4,83	3,57
63	2,64	1,87	0,87	0,71	2,39	1,60
Koulutus						
Perusaste	5,18	3,21	5,35	3,22	4,62	3,21
Keskiaste	5,85	3,61	4,95	3,41	5,06	3,29
Alempi korkea-aste	6,17	3,71	5,00	3,38	5,36	3,68
Ylempi korkea-aste	5,93	3,00	4,14	2,88	4,77	2,75
Sektori ennen periodin alkua						
Yksityinen	5,86	4,24	4,81	3,58	4,91	3,52
Julkinen	4,66	2,67	4,60	3,12	4,22	2,91
Yrittäjä	8,82	6,58	6,24	4,56	6,37	5,66
Maatalousyrittäjä	5,38	4,10	3,69	2,22	5,27	4,20
Ei työssä	5,04	3,24	5,02	3,12	4,92	3,28
Sosioekonominen asema						
Ylemmät toimihenkilöt	4,84	2,83	4,76	3,29	4,87	3,16
Alemmat toimihenkilöt	6,20	3,66	5,32	3,36	5,58	3,43
Työntekijät	5,52	3,01	4,90	2,91	4,87	3,44
Muut	6,38	4,08	4,96	3,63	4,94	3,22
Työmarkkinatilanne ennen periodin alkua						
Työssä	5,26	3,23	4,79	3,14	4,79	3,18
Työtön	6,32	3,59	5,85	4,02	6,02	3,50
Muu	8,34	5,58	4,86	3,80	5,27	4,67
Perheasema						
Yksinasuva	5,72	3,75	5,03	3,42	4,84	3,28
Pariskunta	5,79	3,40	4,86	3,24	5,02	3,34
Tieto puuttuu	5,90	3,44	5,37	3,44	5,28	3,58
Asuinkunnan tyyppi						
Kaupunkimainen	5,98	3,57	5,16	3,22	5,17	3,37
Taajaan asuttu	5,42	3,47	5,09	3,58	5,02	3,32
Maaseutumainen	5,44	3,31	4,06	3,47	4,36	3,25

ELÄKETURVAKESKUKSEN
TUTKIMUKSIA

Ketkä valitsevat OVEN?

Tutkimus osittaiselle varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirtymisen taustatekijöistä

Tutkimus tarkastelee osittaisen vanhuuseläkkeen varhennetuna aloittaneita. Ketkä osittaiseen eläkkeeseen oikeutetuista aloittavat sen? Missä väestöryhmissä osittainen eläke otetaan herkemmin ja missä sen ottaminen on harvinaisempaa? Eläkkeen valinneiden taustatekijöitä ja niiden muutoksia tarkastellaan ensimmäisen puolentoista vuoden ajalta.

ELÄKETURVAKESKUKSEN TUTKIMUKSIA

Eläketurvakeskus on lakisääteinen työeläketurvan kehittäjä, asiantuntija ja yhteisten palvelujen tuottaja. Tutkimuksia-sarjassa julkaistaan tutkimuksellisista lähtökohdista tehtyjä ja tieteelliset kriteerit täyttäviä tutkimuksia eläketurvaan ja eläkejärjestelmiin liittyvistä aiheista.

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN